

RENNÄRINGSANALYS PLANPROGRAM HAMRA

SLUTRAPPORT
2024-05-21

UPPDRAG

325789, Rennäringsanalys Tännaldalen
Titel på rapport: Rennäringsanalys planprogram
Status: Samrådsversion
Datum: 2024-05-21

MEDVERKANDE

Beställare: Hamrafjällets lift AB
Kontaktperson: Rasmus Bent

Konsult: Linda Byström och Petter Esberg, Tyréns Sverige AB
Uppdragsansvarig: Henrik Sjöberg, Tyréns Sverige AB
Kvalitetsgranskare: Louise Berglund, Tyréns Sverige AB

SAMMANFATTNING

Berg- och Härjedalens kommun tar tillsammans med Hamrafjällets lift AB fram ett förslag till planprogram för västra delen av Hamra, cirka 114 hektar stort. I det pågående arbetet med planarbetet, har Tyréns AB fått i uppdrag att göra en rennärringsanalys, där projektets eventuella påverkan på renskötseln och renskötselns förutsättningar – inkluderat sociala och kulturella aspekter – ska beskrivas. Rennärringsanalysen kommer utgöra en del av planförslaget.

Inom utredningsområdet finns olika typer av pågående markanvändning med inriktning mot besöksnäring där vintersport och utförsåkning är en central del. Planprogrammet beaktar dock inte enbart besöksnäringen men syftar även till att möjliggöra utökad permanentboende liksom service och andra samhällsviktiga verksamheter.

Vid anläggningsskedet bedöms påverkan på renskötseln till stor del vara beroende av hur följande planering löser olika typer av problematik som framkommit i samråd med rennäringen. Här finns utmaningar i att hantera en ökad aktivitet inom områden viktiga för rennäringen, ökad trafik, ökad konfliktpotential mot människor ovana vid renarnas närvaro, viss potential för barriäreffekter utifrån ny bebyggelse där staket och stängsel uppförs.

Eftersom planområdet omfattar redan ianspråktagen mark bedöms den direkta påverkan som följd av planprogrammet vara begränsad och ligger främst i viss potential för barriäreffekter från ny bebyggelse. Indirekt påverkan vid ett genomförande bedöms kunna vara märkbar främst utifrån ökad friluftaktivitet i fjällområdena ovanför dalgången. Till detta kommer kumulativa effekter där olika faktorer tillsammans kan öka risken för fragmentering av känsliga områden om nödvändiga åtgärder i samråd med rennäringen inte implementeras. För direkt och indirekt påverkan bedöms möjligheter finnas för detalj- och översiktlig planering att minimera negativ påverkan. För de kumulativa effekterna bedöms en nyckelaspekt vara samverkan och samråd mellan en större bredd av parter, samt ett helhetsgrepp för den översiktliga planeringen.

Den störning som kan uppstå med anledning av ett genomförande av planprogrammet, bedöms vara störd betesro för renen och ett ökat stresspåslag för renskötaren. Dels kopplat till vissa barriäreffekter, dels ett utökad rörligt friluftsliv i fjällområdena väster om Hamra och Svansjöområdet. Effekterna kan bli att renarna i större utsträckning stressas och skingras inom närliggande betesmarker- och kalvningsmarker, vilket i sin tur kan skapa merarbete och en psykisk stress hos renskötaren.

De negativa effekterna sammantaget bedöms kunna bli begränsade vid genomförande av planprogrammet, med en viss negativ påverkan på renskötseln. Planprogrammet bedöms inte direkt bidra till ny fragmentering av renbrukslandskapet, men som ett bidrag till kumulativa effekter kan den fragmentering som redan finns till viss del kunna förstärkas och i ett större perspektiv kunna ge negativa effekter för renskötseln.

I skrivande stund har inga synpunkter inkommit från Ruvhten Sijtes sameby gällande de analyser som gjorts i rennärringsanalysen. Detta då tanken är att samebyns granskning av analysen tänkts löpa parallellt med samrådet av planprogrammet. Efter samrådet justeras dels planprogrammet och därefter rennärringsanalysen utifrån inkomna synpunkter

Henrik Sjöberg
Uppdragsledare
Tyréns AB

Henrik.sjoberg@tyrens.se
010-4519698

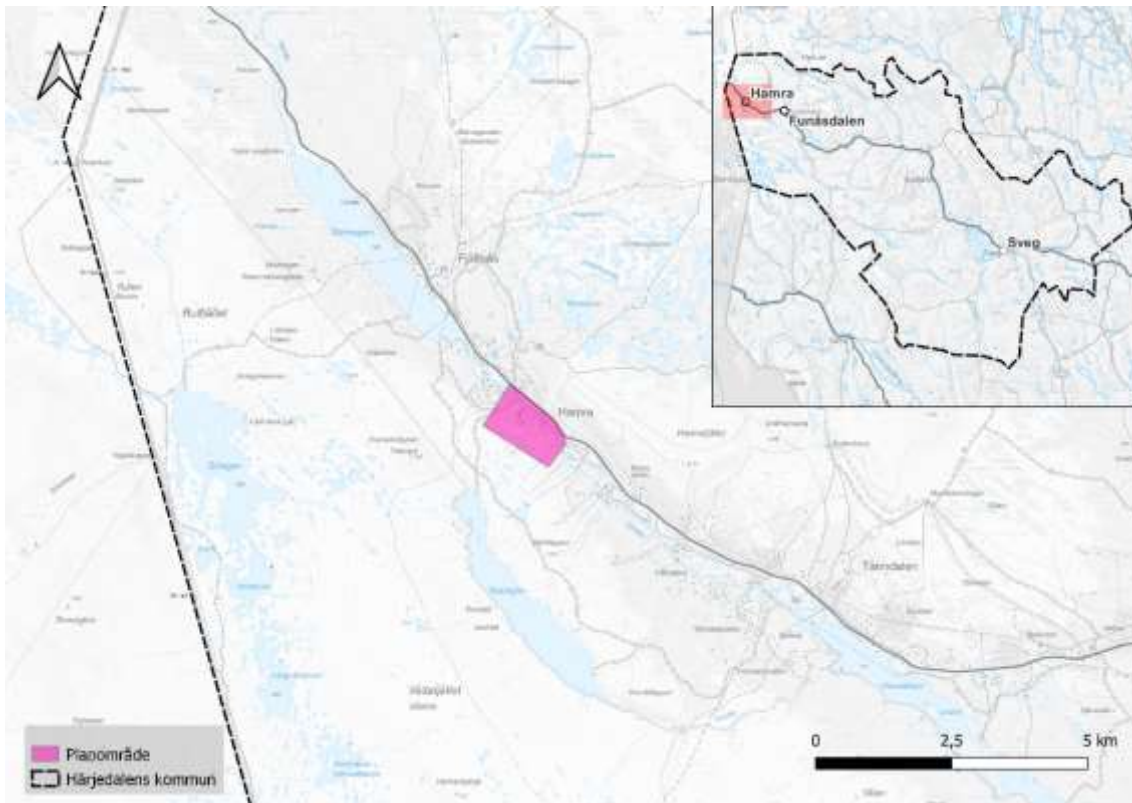
Innehållsförteckning

	SAMMANFATTNING	3
1	INTRODUKTION	7
	1.1 BAKGRUND RENNÄRINGSANALYS	7
2	METOD OCH BEDÖMNINGSGRUNDER	8
	2.1 AVGRÄNSNING	8
	GEOGRAFISK AVGRÄNSNING:.....	9
	2.2 MÖTEN OCH SAMRÅD	9
	2.3 STÖRNINGSZONER FRÅN ANDRA VERKSAMHETER	9
3	SAMER OCH RENSKÖTSEL	10
	3.1 RENSKÖTSEL OCH SAMEBYAR	10
	3.1.1 KULTURELLA OCH SOCIALA EFFEKTER	10
	3.1.2 ÖVERGRIPANDE REDOGÖRELSE FÖR RENSKÖTSELÅRET FÖR RENNÄRINGEN 11	
	3.2 LAGAR OCH RÄTTIGHETER	12
4	PRÖVNING ENLIGT PLAN OCH BYGGLAGEN	13
5	FÖRUTSÄTTNINGAR	14
	5.1 VÄSTRA HAMRA/TÄNNDALEN	14
	5.2 MÄNNISKOR SOM BOR, VERKAR OCH BESÖKER VÄSTRA HÄRJEDALEN .	14
	5.2.1 UTREDNINGSOMRÅDET	16
	5.3 PLANERAD UTVECKLING AV PLANOMRÅDET	18
	5.4 ÖVERSIKTLIG PLANERING	18
	5.5 ANNAN PLANERING AV BETYDELSE	18
	5.6 RIKSINTRESSEN	18
	5.7 RUVHTEN SIJTE SAMEBY	19
	5.8 RENNÄRINGENS MARKANVÄNDNINGSINTRESSEN	20
	5.8.1 BESKRIVNING AV SAMEBYNS MARKANVÄNDNING SOM HELHET OCH PÅ REGIONAL NIVÅ	21
	KALVNINGSLAND	22
	HÖGSOMMARLAND	23
	SENSOMMAR- OCH HÖSTLAND	24
	VINTERBETE	25
	HÄNG- OCH MARKLAVOMRÅDEN	25
	BRUKSVALLARNA – LJUSNEDAL	26
	TÄNNDALEN - TÄNNÄS	26

UPPSAMLINGS- OCH ÖVERNATTNINGSOMRÅDEN.....	26
VIGELSKAFTET- OCH SKÄPPERREOMRÅDET,	27
VÄRDEFULLA SOMMARVISTEN – SNÖLEGOR.....	27
5.8.2 BESKRIVNING AV SAMEBYNS MARKANVÄNDNING PÅ LOKAL NIVÅ	28
VÅRFLYTT	30
KALVNING OCH SOMMARBETE	31
HÖSTFLYTT	32
5.9 ÖVRIG MARKANVÄNDNING PÅ LOKAL NIVÅ OCH VALDA STÖRNINGSZONER.....	33
5.9.1 SKOGSBRUK.....	33
5.9.2 BEBYGGELSE	34
5.9.3 TURISM	35
5.9.4 RIKSINTRESSEN.....	37
5.9.5 VÄGAR	38
5.9.6 SKOTERLEDER	39
5.9.7 TELE OCH ELINFRASTRUKTUR.....	40
5.9.8 ROVDJUR.....	41
5.9.9 GRUVOR OCH MINERAL	42
6 KONSEKVENSANALYS.....	42
6.1 DIREKTA OCH INDIREKTA EFFEKTER FÖR PLANOMRÅDET	42
6.1.1 STÖRNING TURISM	43
6.1.2 BEDÖMING	44
6.2 KUMULATIVA EFFEKTER.....	45
6.2.1 KUMULATIVA EFFEKTER - FRAMTIDSPERSPEKTIV	47
7 SAMLAD BEDÖMNING.....	47
8 FORTSATT ARBETE.....	48
9 KÄLLFÖRTECKNING	48

1 INTRODUKTION

Hamrafjällets lift AB planerar att bygga ut fritidsanläggningen vid Tännaldalen med fler liftnedfarter, liftar och bostäder. För att utbyggnad ska kunna ske behöver Berg- och Härjedalens kommun anta ett nytt planprogram för västra delen av Hamra. Planområdet omfattar cirka 114 ha i fjällsluttningen och avgränsas i sydväst av riksväg 84. Den planerade bebyggelsen inkluderar tre nya nedfarter och en lift för skidåkning, omdragning av en skoterled samt bebyggelse för 5 000 personer. Området är idag en del av Tännaldalens pistområde som ligger inom Ruvhten sitje sameby. Hamrafjällets lift AB har bjudit in till dialog med samebyn och samrådsmöte hölls 2022-09-05.

Figur 1. Områdesplanens geografiska placering.

1.1 BAKGRUND RENNÄRINGSANALYS

Inom renbeteslandet, inom i princip samtliga samebyar, har under 2000-talet antalet ansökningsprocesser för olika verksamheter ökat. Allt fler samebyar berörs av mineralkoncessionsansökningar, vindkraftsetableringar, turism, förändringar i skogsbruket, bebyggelseområden och liknande storskaliga verksamheter. Många gånger finns även en tidigare påverkan av exempelvis vattenkraft och skogsbruk. Aktiviteterna kan medföra konsekvenser, inte bara på förutsättningarna att bedriva renskötsel utan även på rensköttande samers traditionella levnadssätt (som är kopplat till renskötsel). De kumulativa effekterna och komplexiteten på den påverkan som verksamheterna kan medföra på samernas levnadssätt har gett en insikt om att en miljökonsekvensbedömning enligt miljöbalkens krav inte alltid i tillräcklig omfattning beskriver hur rennäringen påverkas av olika typer av exploateringar. Det har funnits ett behov av att även väga in sociala aspekter, vilket inneburit att ett ökat stöd för att så kallade sociala konsekvensbedömningar (SKB) vuxit fram. En SKB syftar till att

undersöka och identifiera sociala konsekvenser som kan uppstå till följd av ett projekt samt att ta fram åtgärder för att minimera oönskade effekter samtidigt som önskade effekter maximeras. Vidare görs en nulägesanalys där verksamhetens intressenter och berörda personer beskrivs samt en bedömning av projektets effekter (med metodik som eventuellt kan behöva tas fram/utvecklas inom projektet).

Internationellt har SKB (eller SIA – Social Impact Assessments) tillämpats i områden där urfolk berörs av större infrastruktur/byggprojekt och det är inte ovanligt att stora finansiärer, däribland WHO, FN och EU, ställer krav på att projekt ska ha tagit fram en SIA (Burdge, 2003). I Sverige finns inga lagkrav på SKB, men kopplat med krav som redan finns i den svenska miljölagstiftningen¹ och att samiska intressen bevakas bättre idag än vad som har varit fallet historiskt, samt att rättigheter kopplat till ursprungsbefolkning blivit mer uppmärksammat, har lett till att verksamhetsutövare nu allt oftare väljer att utföra sociala analyser. Svenska samernas riksförbund har också tagit fram en vägledning för hur samisk markanvändning ska integreras i MKB-processen (Svenska samernas riksförbund, 2011), vilket också bidragit till att samiska intressen lyfts ytterligare i samhällsplaneringen.

2 METOD OCH BEDÖMNINGSGRUNDER

Konsekvensanalysen är utförd av Tyréns Sverige AB. Metodiken för konsekvensanalysen grundar sig i den vägledning som beskrivs i rapporten *Samisk markanvändning och MKB* (Svenska samernas riksförbund, 2011), samt metodhandboken *Kumulativa konsekvenser för rennäringen* (Nilsson, Lauritz, & Blom, 2015). Denna metodik har sedan utvecklats i anslutning till vidare analys- och samrådsarbete som Tyréns AB genomfört tillsammans med rennäringen.

Konsekvensanalysen behandlar dels påverkan på lokal och regional nivå i form av direkta och indirekta effekter, dels de kumulativa effekterna som kan påverka rennäringen i Hamra-området. Den kumulativa påverkan definieras här som påverkan på renskötseln utifrån ett genomförande av det utpekade alternativet tillsammans med andra omvärldsfaktorer. Bedömningen är övervägande kvalitativ, men vad gäller ianspråktagande av mark har det också varit möjligt att till viss del göra en kvantitativ analys. Inkomna synpunkter från samebyn har gett underlag för revidering av vissa bedömningar i konsekvensanalysen. I de eventuella fall som samebyn har en annan uppfattning än Tyréns AB i bedömningarna framgår det i konsekvensbedömningarna.

Utförlig presentation av bedömningsgrunderna för konsekvensbedömningen redogörs utförligt i kapitel 6 KONSEKVENSANALYS.

GIS-data för analysen har om inget annat anges hämtats från sametinget, Skogsstyrelsen samt länsstyrelsernas geodatakatalog.

2.1 AVGRÄNSNING

Denna analys fokuserar på hur renskötseln i Ruvhten sitje sameby påverkas av de planerade förändringarna i planprogrammet i Hamra - Tänndalen.

Utredningen utfördes under perioden juni-oktober 2022 och har gjorts i dialog och kommunikation med samebyn. Rapporten och den bakomliggande processen syftar till att bidra till att upprätta en konstruktiv dialog mellan Hamrafjällets lift AB och samebyn där båda parter lär sig bättre förstå den andra partens förutsättningar, målsättningar, problem och farhågor. En sådan förståelse förbättrar möjligheten att

¹ Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling för nuvarande och kommande generationer och ska tillämpas på sådant sätt att mark, vatten och fysisk miljö används så att en ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk långsiktigt god hushållning tryggas

uppnå en ansvarsfull och långsiktigt hållbar planering av projektet. Det är också viktigt att beskriva effekterna för renhjorden liksom renskötaren och hur de kumulativa effekterna av olika verksamheter påverkar renskötarna och hela samebyns förutsättning att bedriva renskötsel och förvalta renbetesresurserna på ett långsiktigt hållbart sätt. Sammanfattningsvis syftar denna rapport och den bakomliggande processen till att (utan inbördes rangordning):

- skapa en förståelse av projektets eventuella sociala, kulturella, och tekniska konsekvenser på rennäringen och medlemmarna i samebyn;
- kartlägga renskötselns markanvändning, men också annan traditionell markanvändning inom de berörda delarna av samebyarna;
- identifiera konsekvenser samt rekommendera åtgärder med ambition att minimera eventuella negativa effekter som uppstår, samt identifiera eventuella positiva effekter för att om möjligt, förstärka dessa.

GEOGRAFISK AVGRÄNSNING:

Utredningsområdet för den planerade utbyggnaden är ungefär 114 hektar stort och sträcker sig från riksväg 84 i nordöst och uppför Rutfjällets nordsida i Tänndalens pistområde. (Aktuell analys utgår geografiskt från det planerade planområdet och exploateringen som planförslaget föreslår (figur 1). Analysen belyser dels direkt påverkan inom själva utredningsområdet, dels indirekt påverkan på rennäringens markanvändning och intressen på en övergripande nivå i området kring Tänndalen.

Analysen fokuserar inte uteslutande på renen, utan beaktar även renskötare och renbrukslandskap, eftersom rennäringen är en näring som nyttjar stora markområden under sin årscykel. Rennäringens verksamhet varierar från år till år utifrån en rad faktorer. Ett alltför snävt perspektiv i bedömningen av påverkan på rennäringen kan i många fall ge en oriktig bild av influensen från annan markanvändning, som bebyggelse, infrastruktur eller turistverksamhet. Sådan påverkan blir ofta tydlig först när ett vidare perspektiv används och flera aspekter samt ett större område beaktas i de bedömningar som görs. Påverkan utanför planområdet kommer att redogöras mer översiktligt, där fokus i första hand är påverkan på renskötarens situation och kumulativa effekter.

Tidshorizonten är också en viktig aspekt att beakta i hur förutsättningarna för att långsiktigt kunna bedriva renskötsel kan påverkas.

2.2 MÖTEN OCH SAMRÅD

Inom respektive sameby är det renskötarna som har störst kunskap om renskötseln i sitt område och en viktig del i arbetet med att ta fram rennäringensanalysen är att berörd sameby får möjlighet att aktivt delta. Detta innebär bland annat att samebyn ska ges möjlighet att vara delaktig i alla etapper av bedömnings- och utvecklingsprocessen, inklusive planering och implementering. Fysiskt samrådsmöte med Ruvhten sijte sameby hölls 2022-09-05 på plats i Hamra. Rennäringensanalysen ligger sedan ute för granskning av samebyn parallellt med samrådet som hålls för planprogrammet under oktober månad 2022.

2.3 STÖRNINGSZONER FRÅN ANDRA VERKSAMHETER

En störningszon är ett område, inom vilket renarna kan påverkas av en störande verksamhet. Den varierar beroende på olika faktorer, som exempelvis topografi, betestyp och om det är rentjur eller renko med kalv som störs (Nilsson, Lauritz, & Blom, 2015). Med utgångspunkt i resultat från forskning kan störningszoner för olika

typer av verksamheter som stör renskötseln på ett eller annat sätt markeras ut i kartor. Störningszon definieras här som "en zon från en anläggning där man tydligt kan se en påverkan på renen".

Även om störningszonerna i sig kan fastställas, utifrån befintlig kunskap, är ofta graden av störning svårare att bestämma. En störningskällas påverkan beror bland annat på årstidsvariationer eller hur aktiv störningskällan är vid tiden för rennäringens nyttjande av landområdet i anslutning till själva störningskällan. Hur länge en verksamhet har funnits på platsen kan också spela in.

Flera överlappande störningszoner kan ses som en indikator på att den kumulativa effekten från olika verksamheter är stor. Det är viktigt att zonerna inte betraktas som definitiva eller som att renarna helt och hållet undviker dessa områden. De är i detta fall tänkta att användas som utgångspunkt för bedömningen av vilka effekter ett visst projekt kan ge på renskötseln. De bör anpassas efter de specifika förhållanden som råder på platsen och i den aktuella samebyn och justeras allteftersom ny kunskap tillkommer.

De störningszoner som används i denna analys är beräknade med utgångspunkt i zoner som finns presenterade i *Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective* (Skarin & Ahman, 2014), med stöd av uppgifter hämtade ur *Kumulativa konsekvenser för rennäringen. En beskrivning av hur kumulativa konsekvenser för rennäringen kan presenteras med exempel från Gabna och Laevas samebyar* (Nilsson, Lauritz, & Blom, 2015). Zonerna där är baserade på en bedömning av vad som kan anses vara rimligt utifrån forskning och tidigare erfarenheter. För de verksamheter, inom det aktuella området, där det saknas underlag för störningszonen har Tyréns valt störningszon utifrån hur liknande verksamheter störningszon ser ut och vad som förefaller vara rimligt. Identifierade verksamheter (omvärldsfaktorer) och deras störningszoner presenteras i tabell 1.

Störningszoner för allmänt friluftsliv som jakt, fiske och bärplockning har utifrån aktiviteternas natur bedömts vara för generella för att kunna analyseras med störningszoner.

I figur 19–25 och 27 nedan redovisas störningszonerna i relation till utredningsområdet. De omvärldsfaktorer som använts redovisas i tabell 3 med motivering till vald zon.

3 SAMER OCH RENSKÖTSEL

3.1 RENSKÖTSEL OCH SAMEBYAR

I Sverige bedrivs idag rennäringen genom 51 samebyar. En sameby avser dels ett landområde där renskötsel bedrivs, liksom andra aspekter som en delad ekonomi och näringsrelaterade resurser. Det finns tre huvudtyper av samebyar, fjäll-, skogs- och koncessionssameby. I västra delen av Hamra där Tännaldalen ligger och utbyggnaden planeras, har Ruvhten sitje sameby (fjällsameby) sina marker.

3.1.1 KULTURELLA OCH SOCIALA EFFEKTER

Den samiska rennäringen beskrivs ofta som en grundpelare för den samiska kulturen. På så vis kan en vital rennäring ses som en grundförutsättning för den samiska kulturens fortlevnad. Renskötseln är i hög grad betingat med traditioner och ett bärande av ett allomfattande berättande genom de människor som lever sitt liv i den. På så vis är rennäringen mer än en näring som kan åtskiljas från den privata sfären. Trots sina starka traditioner har renskötseln följt med i samhällets utveckling, exempelvis i användandet av snöskoter och GPS-teknik. Samhällsutvecklingen har på

många sätt förenklat arbetsuppgifter, men på samma gång ställt nya krav. Dessa krav ligger dels i samhällets markanspråk, dels i beroendet av moderna hjälpmedel genom rationalitetskrav och ekonomisk konkurrens. Påverkan på den fysiska miljön har också påverkan i den sociala sfären. Det är en komplex mekanism med brett omfång. En viktig aspekt av det sociala kan vara att rädslan för negativa konsekvenser från en kommande förändring ibland kan ha större påverkan än förändringen i sig själv. Exempel är påfrestande administrativa uppgifter och planeringsprocesser, ökade krav på deltagande i samråd, och oro för konsekvenser av pågående och framtida samhällsutveckling.

3.1.2 ÖVERGRIPANDE REDOGÖRELSE FÖR RENSKÖTSELÄRET FÖR RENNÄRINGEN

Det finns stora skillnader i hur renskötselfåret ser ut mellan olika samebyar, beroende bland annat på geografisk placering och samebyns individuella organisation. Rennäringens årscykel brukar normalt delas in i åtta årstider (Skogsstyrelsen, 2014). Här följer en generell beskrivning av renskötselfåret med början på våren då vajorna föder sina kalvar.

VÄRVINTER (APRIL)

När det bildas skare under nätterna börjar oftast vårflytten till vår- och kalvningsland. Skaren bär renarna och de spridda renarna samlas ihop till en hjord som flyttas västerut, ibland till fots, ibland med lastbilar. Flytten ställer stora krav på arbetskraft och teknisk utrustning. Födan består fortfarande mest av lav och hänglaven är mycket viktig då markbetet ofta är otillgängligt. Flyttarna är energikrävande och det gör att tillgången på rastbeten är viktiga. Rastbeten är områden som möjliggör flytt genom att tillhandahålla föda och vila för renhjorden.

VÅR (APRIL-MAJ)

Vajan (renhona) återvänder till de områden där hon själv föddes för att kalva, i sydlägen där snön tinar fort. Kalvningslandet måste ge skydd mot otjänlig väderlek och ha god tillgång på bete, särskilt om vinterbetet varit dåligt. Tiden kring kalvningen är en mycket kritisk period, renarna är mycket känsliga för störningar och bevakas ofta intensivt mot rovdjursangrepp, allmänhetens skotertrafik och turism. Kalvning i skogslandet är svårt att bevaka. Är det snö kvar i skogen och renarna blir störda finns det risk att kalven fastnar i snön. Björn i kalvningsland vållar stora problem då renkalvarna är ett lätt byte för björnen.

FÖRSOMMAR (JUNI)

Oftast en gynnsam period för både ren och renskötare. Renen söker sig till björkskog, myrmarker och bäckdrag där grönskan kommer tidigare. För skogsrenen är våtmarkerna viktiga, där renen gräver efter underjordiska delar från flaskstarr och vattenklöver. Renen har nu en återhämtnings- och uppbyggnadsperiod och allt eftersom snön smälter, blir de gröna växterna allt viktigare. På ett bra försommarbete kan renen återta vad den tappat i vikt under vintern. Under försommaren besväras inte heller renen av höga temperaturer och insekter.

SOMMAR (JUNI-JULI)

Renen drar upp mot högfjället eller ut på öppna vidder där värmen och insekterna är mindre besvärande. Skogsrenen söker sig till torra, skuggiga skogsbackar och är beroende av tät granskog som skydd mot värme och insekter. Sommaren är en hektisk tid då kalvarna ska märkas. Renarna är spridda över stora områden och renskötarna

samlar till skilda märkningshagar. Efter kalvmärkningen lämnas renarna oftast ifred i sommarbeteslandet för att få beta i lugn och ro. Men även under sommaren sker en viss kantbevakning av renhjordarna.

FÖRHÖST (AUGUSTI)

Renen rör sig mer och är spridd över större områden. Den äter gärna svamp och nu är det viktigt att en rik fettreserv byggs upp för att renen ska kunna överleva vintern. Detta är en relativt lugn period i själva renskötselarbetet med enbart kantbevakning. Samtidigt sker nu en omfattande mötesverksamhet för renskötaren i kombination med underhållsarbeten och viktiga sidoarbeten. Här börjar även älgjakten som är en betydande binäring för renskötaren.

HÖST (SEPTEMBER-OKTOBER)

Renarna samlas naturligt i större skockar inför brunsten, som börjar under andra halvan av september. Där sarvslakt sker utförs den under första halvan av september. Under parningstiden kan en sarv (renhane) tappa 10-20 kilo i vikt.

FÖRVINTER (NOVEMBER-DECEMBER)

Börjar när frosten och snön kommit för att stanna och grönbetet försämras. Renen söker sig gärna till myrmarker, där betet är grönt längre och så småningom går den över till att beta marklav. Rensköterna samlar samebyns alla renar i arbetshagar där de delas upp i vintergrupper, omärkt kalv märks och renar som tillhör andra samebyar skiljs ut. Vinterbetesmarken bör reserveras för den produktiva renhjorden och slaktdjuren dras ut till slakt. Flytt till vinterlanden sker (kan starta i oktober) och renskötseln är beroende av väder och betesförhållanden. För många samebyar sker flyttarna med lastbilar p g a det fragmenterade landskapet och bristen på rastbeten. Skogsrenen flyttar vanligen inte så långt då den lever inom barrskogsområdet året om.

VINTER (DECEMBER-MARS)

Den mest kritiska perioden under året och renen kräver ett bra bete för att överleva. Bra betesförhållanden ger en relativt lugn period, dåliga förhållanden eller störningar av rovdjur kan göra perioden till den mest påfrestande under hela året för både ren och renskötare. De olika vintergrupperna hålls åtskilda genom daglig bevakning och normalt flyttar de inom vinterbetesområdet allt efter tillgång på bete. På grund av de fragmenterade betesområdena (hyggen, viltstängsel, vägar etc.) måste vintergrupperna flytta oftare och på många ställen måste renskötseln även dela upp renarna i flera mindre grupper för att betet ska räcka till.

3.2 LAGAR OCH RÄTTIGHETER

Renskötselrätt är den sammanfattade beteckningen för rättigheterna som tillkommer samer i rennäringslagen (1971:437). Rennäringslagen slår fast rätten att använda mark och vatten inom följande områden:

Åretruntmark.

Områden där renskötsel får bedrivas året runt inom:

- marker ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län.
- marker nedanför odlingsgränsen men ovanför lappmarksgränsen på mark där skogsrenskötsel bedrivs under våren, sommaren eller hösten och mark som

antingen tillhör eller tillhörde staten vid utgången av juni 1992 eller är renbetesland.

- på renbetesfjällen i Jämtlands län och inom de områden i Jämtlands och Dalarnas län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var upplåtna för renbete.

Vinterbetesmarker

Områden där renskötsel får bedrivas mellan 1 oktober och 30 april, och är:

- områden nedanför odlingsgränsen men ovanför lappmarksgränsen som inte är åretruntmark.
- områden nedanför lappmarksgränsen och renbetesfjällen där renskötsel av tradition bedrivits.

Möjligheten till renskötsel utanför dessa områden kan även finnas, genom renbetesavtal eller med hänvisning till exempelvis gammal hävd (avgörs av domstol). Rätten till brukande är som mest omfattande inom åretruntmarkerna. Detta betyder inte att områden utanför dessa marker är mindre viktiga för näringens bedrivande. I båda fallen kan det vara av stor betydelse att beakta viktiga områden som flyttleder, kritiska passager, kalvningsland och goda betesmarker. Mellan dessa områden är det även viktigt att beakta eventuella funktionella samband.

4 PRÖVNING ENLIGT PLAN OCH BYGGLAGEN

Enligt 6 kap. miljöbalken om miljöbedömningar ska en myndighet eller kommun som upprättar eller ändrar en plan eller ett program göra en strategisk miljöbedömning av planen, programmet eller ändringen, om dess genomförande kan antas medföra BMP (betydande miljöpåverkan). Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter i planeringen så att en hållbar utveckling främjas.

Innan myndigheten eller kommunen tar ställning till om BMP kan antas uppstå ska undersökning göras som identifierar de omständigheter som talar för eller emot att BMP kan uppstå (enligt de kriterier som anges i Miljöbedömningsförordning, SFS 2017:966). När undersökningen är genomförd ska kommunen eller myndigheten ta ett särskilt beslut som redovisar identifierade omständigheter. Beslutet ska tillgängliggöras för allmänheten, men kan inte överklagas särskilt. Samråd ska även ske med de länsstyrelser, kommuner och andra myndigheter som berörs av planen, programmet eller ändringen.

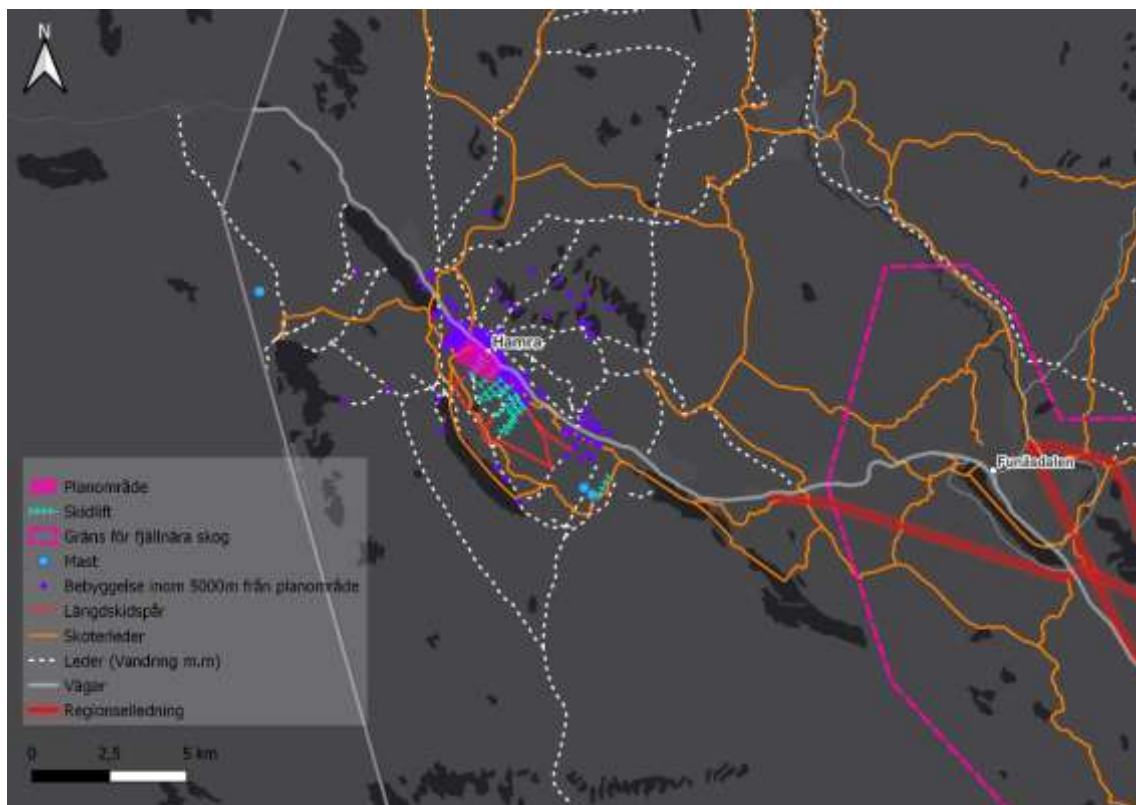
Om BMP kan antas uppstå ska de omständigheter som talar för detta utredas i en MKB (miljökonsekvensbeskrivning). Det som framkommer i MKB ska integreras i planarbetet och handlingen ska samrådats i samband med planprocessen.

Härjedalens kommun har 2010-05-28 antagit en fördjupad översiktsplan för Tännadalen, men underlaget bedöms idag inte fullt tillfredsställande för att ta planeringsbeslut. Planprogrammet bedöms kunna medföra risk för betydande miljöpåverkan och därmed tas en fullständig MKB fram. Utvecklingen bedöms kunna innebära risk för negativ inverkan på riksintresset rennärning varför kommunen föreslår att en rennäringanalys tas fram. Analysen ska utreda exploateringens påverkan i form av direkta och indirekta effekter samt kumulativa effekter för att bedöma om utvecklingen påtagligt bedöms kunna försvåra rennäringens bedrivande.

5 FÖRUTSÄTTNINGAR

5.1 VÄSTRA HAMRA/TÄNNDALEN

Västra Hamra i Tänndalen ligger i Härjedalens kommun. Vid årsskiftet bodde strax över 10 000 personer i kommunen (Härjedalens kommun, 2022). Tänndalen tillhör destination Funäsdalsfjällen som har Sveriges största sammanbyggda pistområde (Wikipedia, 2022). Totalt hade Härjedalens kommun över 670 000 gästnätter under 2021 (Tillväxtverket, 2022). Det finns stor efterfrågan på bostäder både för turister och permanentboende och ett ändrat planprogram i Tänndalen skulle möjliggöra en förtätning i ett redan exploaterat område. I figur 2 visas en karta över utredningsområdet med befintliga verksamheter.

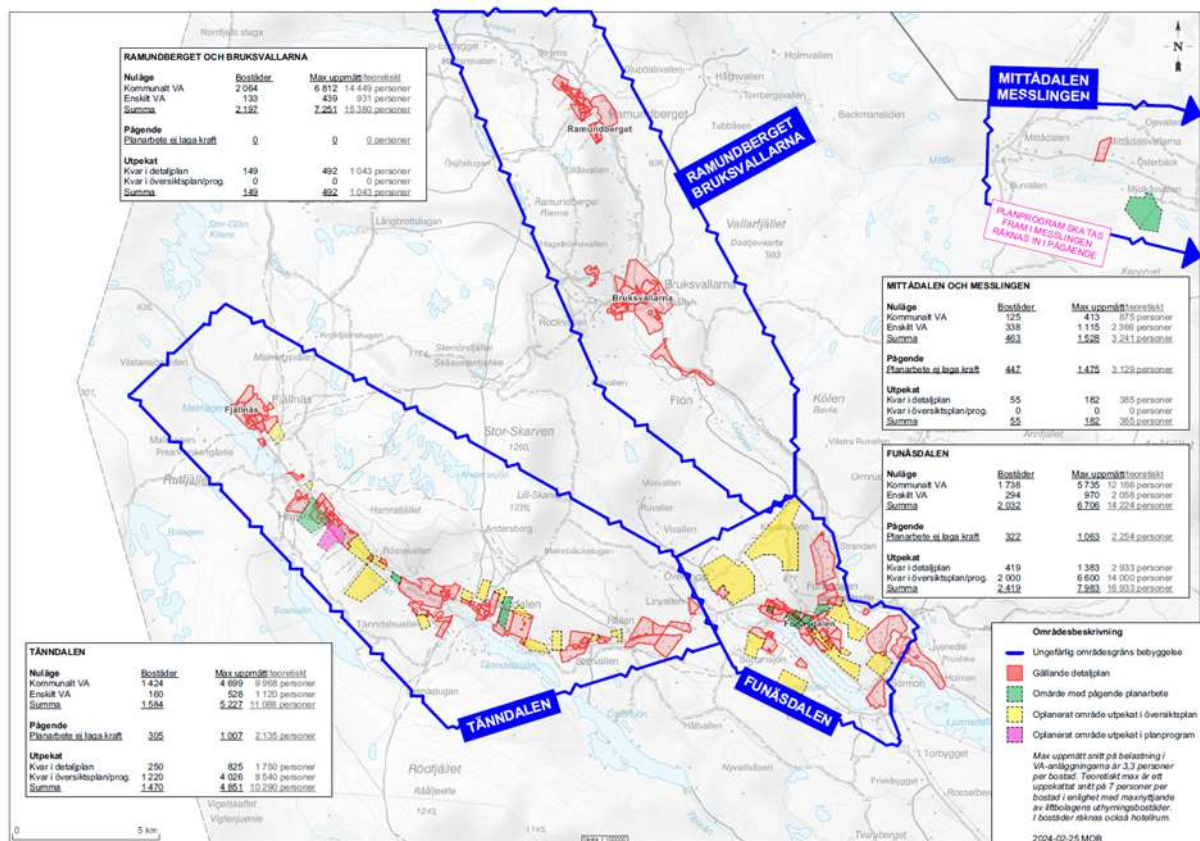
Figur 2. Karta över utredningsområdet och dess omedelbara närhet.

5.2 MÄNNISKOR SOM BOR, VERKAR OCH BESÖKER VÄSTRA HÄRJEDALEN

Inom Hela område Tänndalen, Funäsdalen, Ramundberget, Bruksvallarna, Mittådalen och Messlingen finns idag ungefär 6 300 bostäder som har enskilt avlopp eller är ansluta till kommunala avloppsanläggningar. En bostad kan vara en villa, fritidshus, hotellrum eller lägenhet. Beräkningarna är kommunens bästa uppskattning efter den data som finns.

Enligt de belastningsmätningar som kommunen gör när övervägande personer skickar avlopp till kommunens reningsverk är det i snitt cirka 3,3 personer per ansluten bostad. I dialog med liftbolagens egen statistik kring nyttjandegraden av

utnyrningsbostäder är det som mest cirka 7 personer som mest per bostad. Dessa bostäder är i sin majoritet kopplade till kommunala reningsverk och snittet i övrigt bedöms alltså vara lägre än 3,3 personer. Kommunens bedömning är att ett teoretiskt maximalt utnyttjande kan beräknas till 6 300 bostäder och 7 personer per bostad vilket ger ungefär 44 100 personer i området. Kommunens bedömning är dock att det är mycket osannolikt att detta teoretiska maximala nyttjande kommer kunna uppstå eftersom de störst uppmätta värdena är betydligt lägre. Trenden har samtidigt länge visat på att vi bor färre och färre per bostad även om turistig boende varierat mycket beroende på konjunkturen.

Figur 3. Kartutsnitt som redovisar delområdena inom västra Härjedalen och nuläget samt övrig planerad och pågående byggnation. Se vidare bilaga.

Kommunens samlade bedömning gör gällande att beräkningar bör använda det uppmätta snittet på personer per bostad. Detta innebär att inom området beräknas det som mest i nuläget vara 6 300 bostäder och 3,3 personer bostad vilket ger cirka 20 800 personer.

Det finns även outnyttjade byggrätter inom gällande detaljplaner på cirka 875 bostäder eller 2 900 personer, en ökning om 14 procent från nuläget.

Inom området pågår idag detaljplanering, aktivt eller i kö, som kan medföra en ytterligare ökning om cirka 1 075 bostäder eller 3 550 personer, en ytterligare ökning om 17 procent från nuläget.

Samtidigt finns det anvisade platser i översiktsplaner som ännu inte prövats i detaljplan om cirka 3 200 bostäder eller 10 550 personer. En ökning från nuläget på 51 procent. Kommunen bedömer dock att dessa platser är svåra att bebygga och att

inom kommande 20 år kanske tre fjärdedelar av dessa kommer prövas för utbyggnad. Alltså 2 400 bostäder eller 7 900 personer.

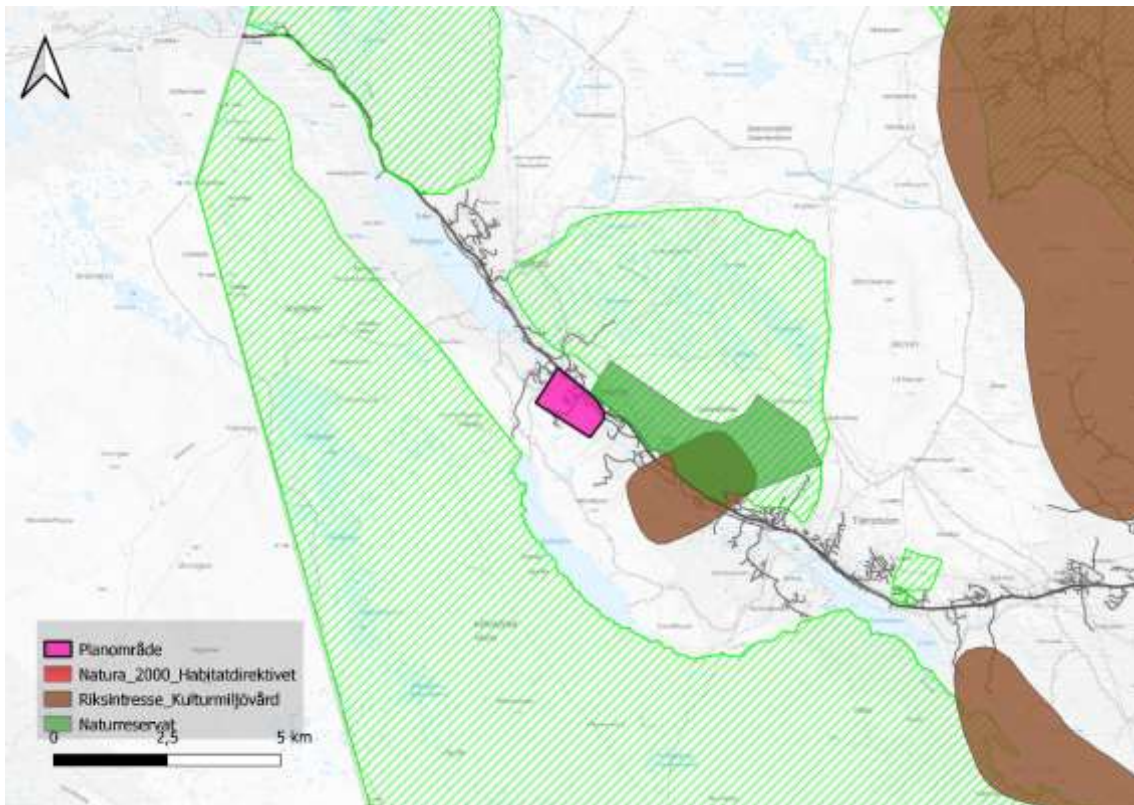
Sammantaget finns idag cirka 6 300 bostäder och cirka 20 800 personer. Det finns pågående planarbeten och byggrätter för en ökning om cirka 1950 bostäder och kommunen kan komma att pröva cirka 2 400 bostäder till. Sammantaget bedömer kommunen att en ökning om 69 procent över de kommande 20 åren är rimlig att anta. Kommunen drar samtidigt slutsatsen att det inte pågår några planarbeten eller finns utpekade platser alls i Ramundberget och Bruksvallarna. En rimlighetsbedömning är att det geografiskt kan byggas ut med cirka 1000 bostäder och under lång sikt är att cirka 500 bostäder kan tillskapas i dessa två områden sammantaget. Den totala ökningen över 20 år bedöms därmed kunna bli 2 900 bostäder, alltså en ökning om 77 procent mot nuläget. Kommunen har inte vägt in den faktiska viljan att bygga ut enligt ovan.

För området kring Tännaldalen finns idag cirka 1584 bostäder och planförslaget enligt planprogrammet föreslog en utbyggnad om cirka 450 bostäder varav cirka 260 nu föreslås i detaljplanen. Hela planprogrammet skulle inneburet en ökning om cirka 28 procent medan detaljplanen innebär en ökning om cirka 16 procent. I Tännaldalen pågår detaljplanering även i två andra områden vilket innebär cirka 45 bostäder. Det finns samtidigt byggrätter i gällande detaljplaner/förhandsbesked som medger en utbyggnad av totalt 250 bostäder. Totalt kan det alltså om pågående tre planarbeten vinner laga kraft tillskapas cirka 555 bostäder, en ökning mot nuläget med cirka 35 procent. Kommunen har i sin översiktsplan och planprogrammet pekat ut ytterligare cirka 1220 bostäder. Dessa ingår dock inte i pågående detaljplaner och är inte prövade.

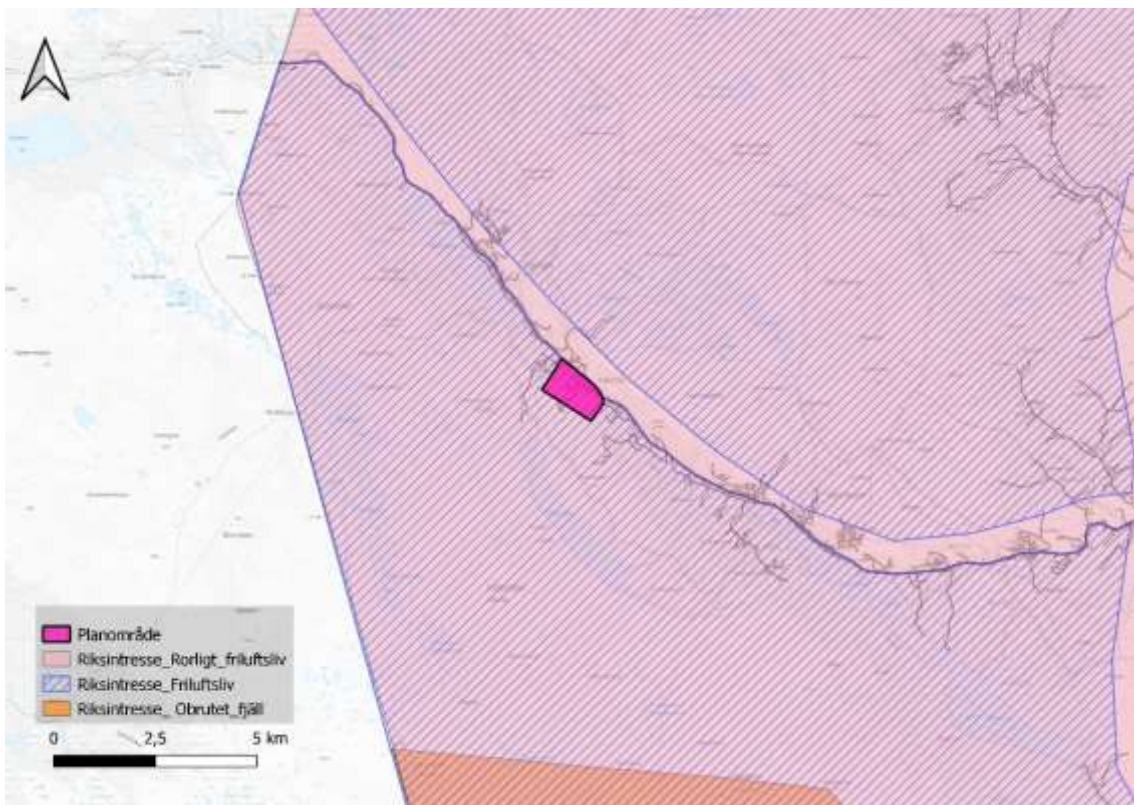
5.2.1 UTREDNINGSSOMRÅDET

För analysen har beskrivningar gjorts för central infrastruktur och annan markanvändning av vikt för rennäringsområdet vid utredningsområdet. Området är en del av pistområdet vid Tännaldalen med cirka sex befintliga skidliftar och cirka 20 alpina nedfarter. Vissa av nedfarterna används också sommartid för cykel och vandring. Området rymmer även leder för längdskidåkning och skoter vintertid samt cykel och vandring på sommaren. Utbyggnaden utgör en förtätning av redan exploaterad mark och utredningsområdets påverkan på rennäringsanalysen utifrån projicerade förändringar i aktiviteter som skid- och skoteråkning, cykel, vandring och transporter till och från området. Området berörs av ett antal olika markanvändningsintressen med skyddsvärden som redovisas i figurer 4 och 5 nedan.

I anslutning till utredningsområdet finns också andra åtgärder planerade som beskrivs under kapitel 5.4 *ANNAN PLANERING AV BETYDELSE*.

Figur 4. Natura 2000, Riksintresse kulturmiljövård och naturreservat

Figur 5. Riksintresse friluftsliv, rörligt friluftsliv och obrutet fjäll

5.3 PLANERAD UTVECKLING AV PLANOMRÅDET

Den planerade bebyggelsen inkluderar tre nya nedfarter och en lift för skidåkning, omdragning av en skoterled samt bebyggelse för 5 000 personer.

5.4 ÖVERSIKTLIG PLANERING

Den idag gällande översiktsplanen för utredningsområdet utgörs av Översiktsplan för Härjedalens kommun antagen 2020-06-20 (Härjedalens kommun, 2020-06-22). Översiktsplanen lyfter betydelsen av förbättring av kommunikationer, fler bostäder och arbetsmöjligheter. Det finns även en fördjupad översiktsplan för Tännaldalen (Härjedalens kommun, 2010-05-28)

5.5 ANNAN PLANERING AV BETYDELSE

Förutom planerad exploatering i utredningsområdet så pekas ytterligare platser i Tännaldalen ut som möjliga för utbyggnad i den fördjupade översiktsplanen (Härjedalens kommun, 2010-05-28). Nedan följer de områden som är aktuella. Påverkan på rennäringen kan öka genom den totala utbyggnaden och genom kumulativa effekter där användningen av närliggande områden påverkas.

Fjällnäs. Som komplement till fritidshusbebyggelsen i Fjällnäs föreslås en utbyggnad i sluttningen ovanför Strandgården. Bebyggelsen föreslås ha relativt gles karaktär.

Hamra Alpina byar. Förtätning av bebyggelse samt nya liftsystem med ny bebyggelse. Möjlighet till kollektivtrafik under högsäsong.

Tännaldalen Skidsportcentrum i Tännaldalen. Utbyggnad av ett skidsportcentrum för längdskidåkning ovanför hotellen i Tännaldalen.

Högsta Hållan. I stugområdet mellan Tännaldalen och gränsen till Hållan föreslås flera nya områden för glesare stugbebyggelse som kompletteringar till äldre områden nära väg 84.

5.6 RIKSINTRESSEN

Enligt miljöbalken 3 kap 5 § 1 st. ska mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande. Riksintresseområden ska enligt 3 kap. 5 § 2 st. skyddas mot åtgärder som avses i första stycket. Gränsdragningarna för riksintressen är dock inte alltid överensstämmande med de faktiska förhållandena. Detta innebär att områden utanför ett riksintresse i praktiken kan vara lika viktiga som ett riksintresse-område eller för att riksintressets funktion ska kunna fortleva.

För att den samiska kulturen ska kunna leva vidare har riksdagen fastslagit grundläggande förutsättningar som ska finnas i varje sameby i form av riksintressen. Dessa förutsättnings definieras som markområden eller passager som är särskilt betydelsefulla för rennäringens bedrivande. Exempel på detta kan vara flyttleder, betesland eller kalvningsland. Det är inte enbart områden utpekade som riksintressen som är viktiga, men även funktionella samband mellan viktiga områden kan ha stor betydelse för att riksintresseområdenas funktion ska kunna säkerställas. Den bakomliggande orsaken till detta är att rennäringen är en dynamisk näring i ständig rörelse och inte en fast anläggning eller ett statiskt objekt. Markanvändningen är på så sätt starkt kopplat till landskapet genom sammanhängande kopplingar. Områden som är av riksintresse för rennäringen eller yrkesfisket skall skyddas mot åtgärder som

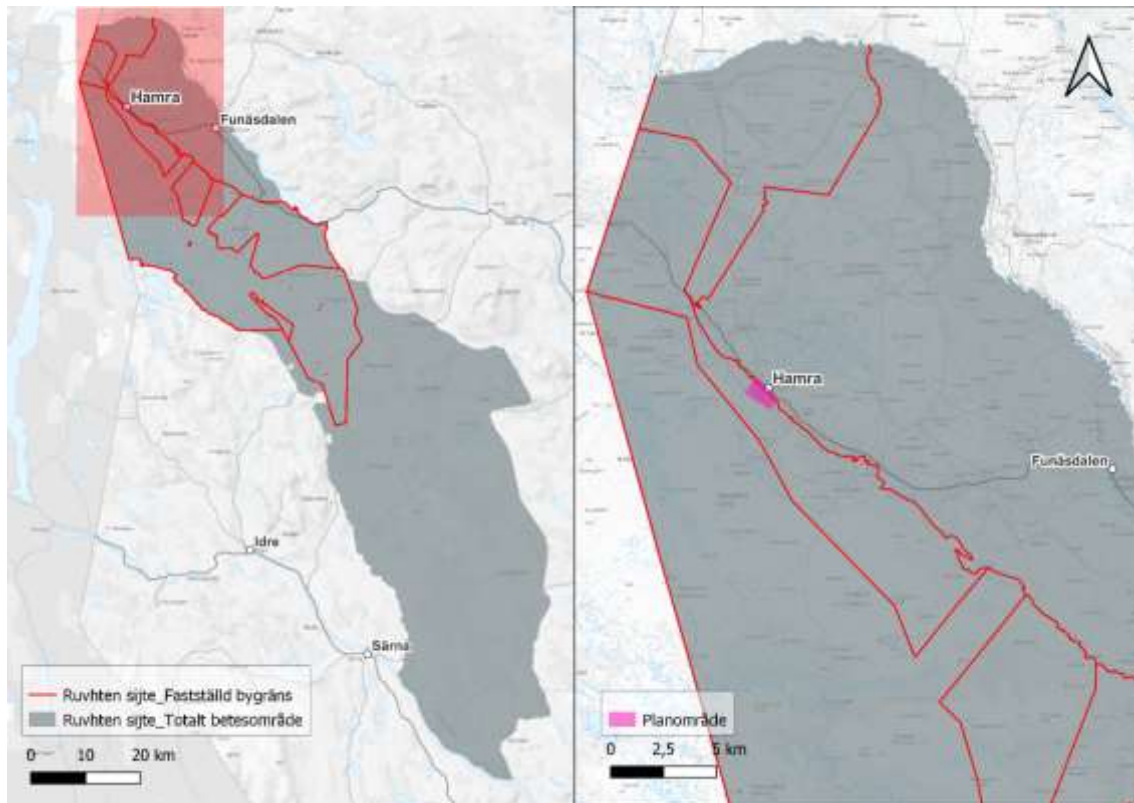
påtagligt kan försvåra näringens bedrivande. Områden som kan få status som riksintresse för rennäring beskrivs som:

- Områden kring anläggningar, som skiljningshagar, slakthagar m.m.
- Rastbeten
- Flyttleder
- Viktiga betesområden i vinterbeteslandet.
- Kalvningsområden
- Samlingsplatser

5.7 RUVHTEN SIJTE SAMEBY

Området som berörs av den planerade bebyggelsen ligger inom Ruvhten sijte samebys åretruntland och används från vår till höst. Området direkt söder om Tännaldalen är ett riksintresse och används som kalvningsland (se figur 8). Ruvhten sijte sameby ligger i Jämtland och norra Dalarna och sträcker sig från norska gränsen ner mot Älvdalen (figur 6). Norrut gränsar Ruvhten sijte mot Mittådalens sameby och söderut mot Idre sameby.

I figur 7 visas hur betesmarkerna sträcker sig från delar av Härjedalens kommun (Jämtlands län) ner mot Älvdalens kommun (Dalarnas län). Vinterbetesmarkerna ligger längst söderut, söder om Lofsdalen. Betesmarkerna för övriga årstider sträcker sig över mer eller mindre överlappande områden nordväst om Lofsdalen. Inom samebyn finns 13 driftsenheter innehållande flera renägare. Enligt sametingets hemsida (Sametinget, 2022) har samebyn en fastställd vinterhjord som får uppgå till högst 5 000 djur.

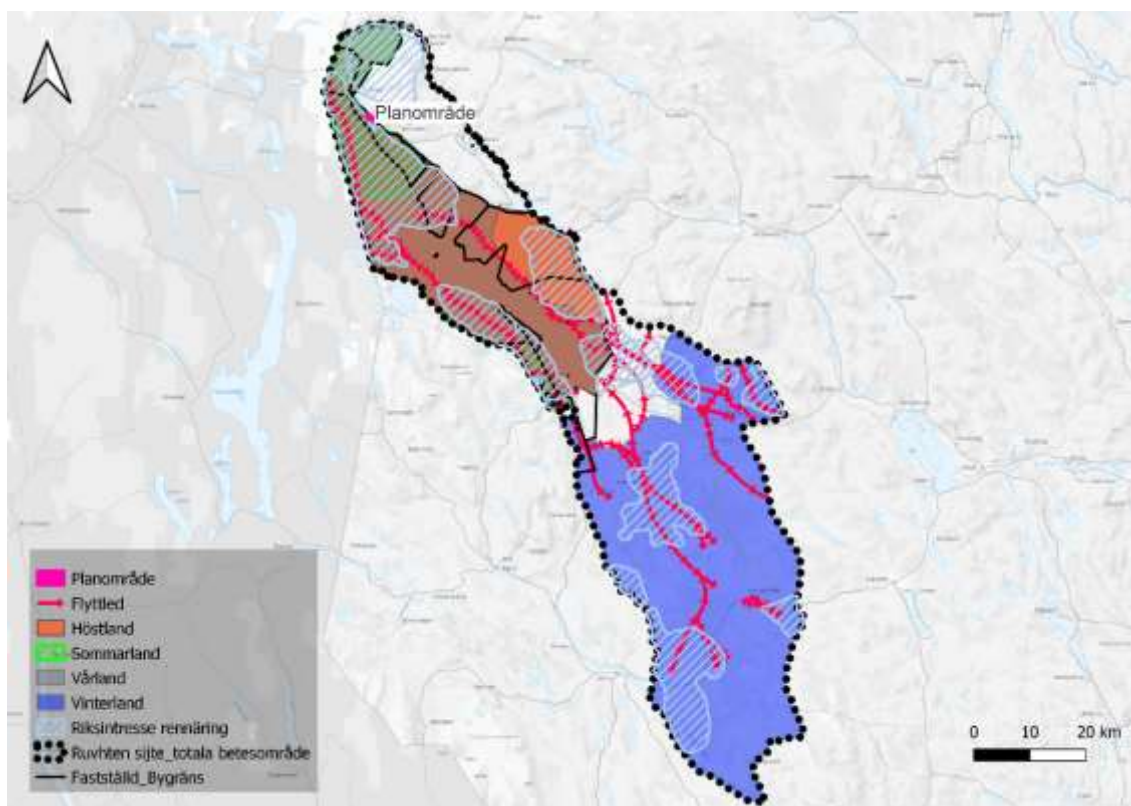

Figur 6. Översikt av utredningsområdets geografiska position i Ruvhten sijte samebys totala betesområde.

5.8 RENNÄRINGENS MARKANVÄNDNINGSSINTRESSEN

Den samiska markanvändningen skiljer sig från en stor del av andra areella näringars markanvändning. Få andra näringar är beroende av så stora områden och ett sammanhängande landskap över tid. Rennäringen har också ett starkt beroende till årstidsväxlingar, klimat och biologi. Kartunderlaget som presenteras i analysen har hämtats från sametinget om inget annat anges. Eftersom förutsättningarna för renskötseln varierar från år till år bör gränserna till olika områden ej tolkas för bokstavligt.

5.8.1 BESKRIVNING AV SAMEBYNS MARKANVÄNDNING SOM HELHET OCH PÅ REGIONAL NIVÅ

Figur 7. Rennåringens markanvåndning på regional nivå

Området runt Hamra har ur ett regionalt perspektiv ett flertal betydelser för rennåringen. Detta omfattar inte minst dess strategiska betydelse under renskötselåret då Hamra ligger i sommarbeteslandet där flertalet flyttleder har sin destination liksom funktionen som nav för vidare flytt till alternativa sommarbeten längre norrut. På grund av omfattande turism och olika markanvåndningsintressen är det svårt att bedriva rennåring inom planområdet. Rennåringens markanvåndning genom dess årstidscykel och funktion, beskrivs som helhet och på regional nivå i figur 7.

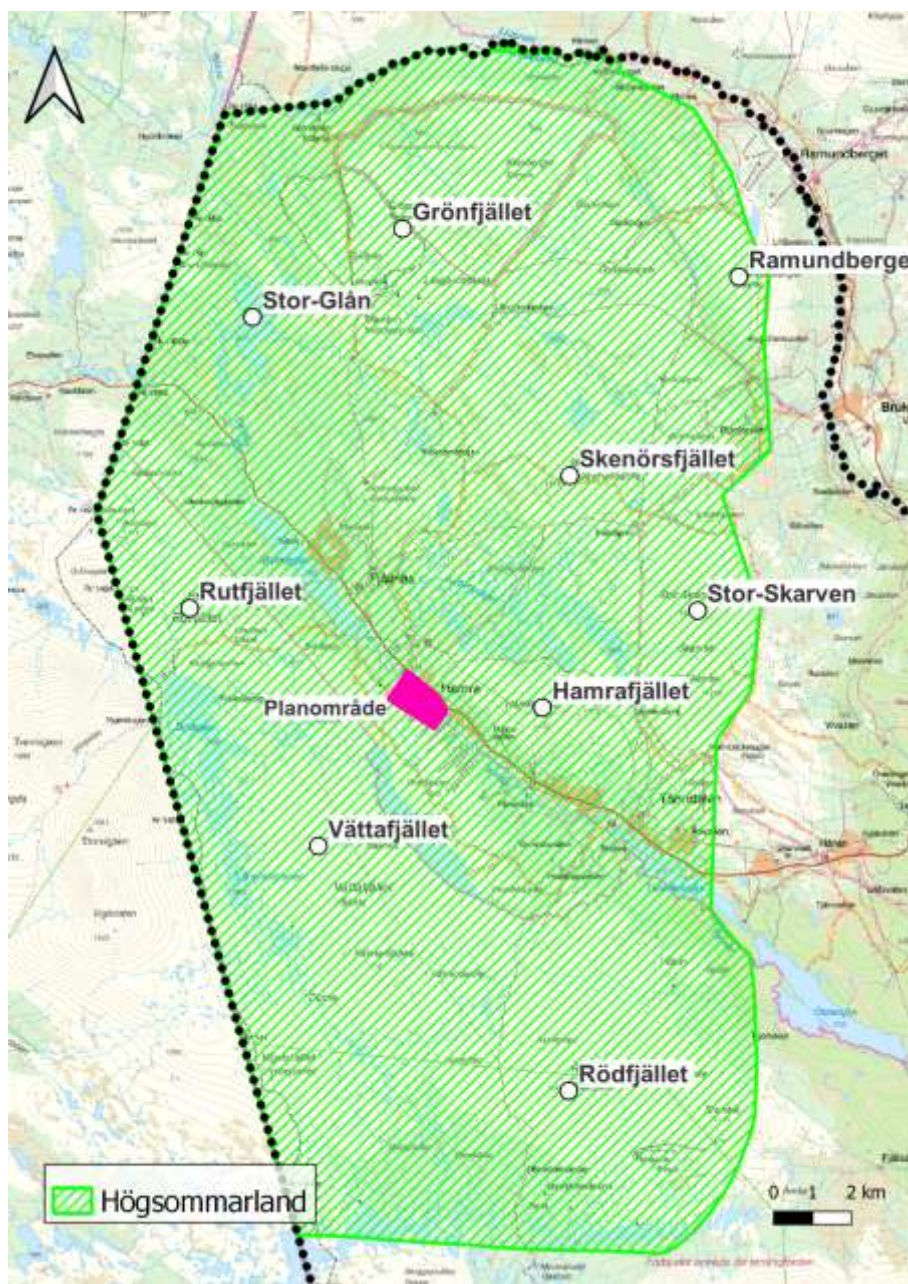
KALVNINGSLAND

Figur 8. Kalvningsområde

Kalvningsslandet nyttjas under perioden i slutet av april-maj. Normalt sker kalvningen i den norra delen av samebyn, i området kring Rutfjellet-Vättafjellet-Råfjelle (Rødfjellet)-Storvålen-Brattriet-Muggdalen. Generella karaktärer för kalvningsslandet är tillgång till bra betesförhållanden, där lavförekomst, lövträd och tidiga barfläckar på våren finns tillgängligt. Kalvningssland är generellt mycket känsligt för störningar under den aktuella tiden. Kalvningssland i hamreregionen redovisas i figur 8.

HÖGSOMMARLAND

Figur 9. Högsommarland

Högsommarlandet ligger i samebyns norra delar och nyttjas främst i juli månad. Området omfattas av Stor-Glån - Grönfjället - Ramundberget - Skenörsfjället - Stor Skarven - Hamrafjället - Rutfjället - Råtjelle (Röd fjället) - Vättafjället. Generella karaktärer för högsommarlandet är möjligheten för renarna att flytta sig mellan fjälltoppar och dalgångar utifrån väder och vindfaktorer, vilket exempelvis kan påverka mängden mygg. Betet i sommarlandet består framför allt av toppskott, gräs och gröna växter. Stora sammanhängande gräsområden förekommer endast norr om riksväg 84. Under perioden i högsommarlandet sker kalvmärkningen, som normalt sker vid samebyns huvudanläggning vid Långbrottsfjället. Röd fjället var tidigare

huvudanläggning med har flyttats på grund av förekomsten av myskoxar. Högsommarland i hamraregionen redovisas i figur 9.

SENSOMMAR- OCH HÖSTLAND

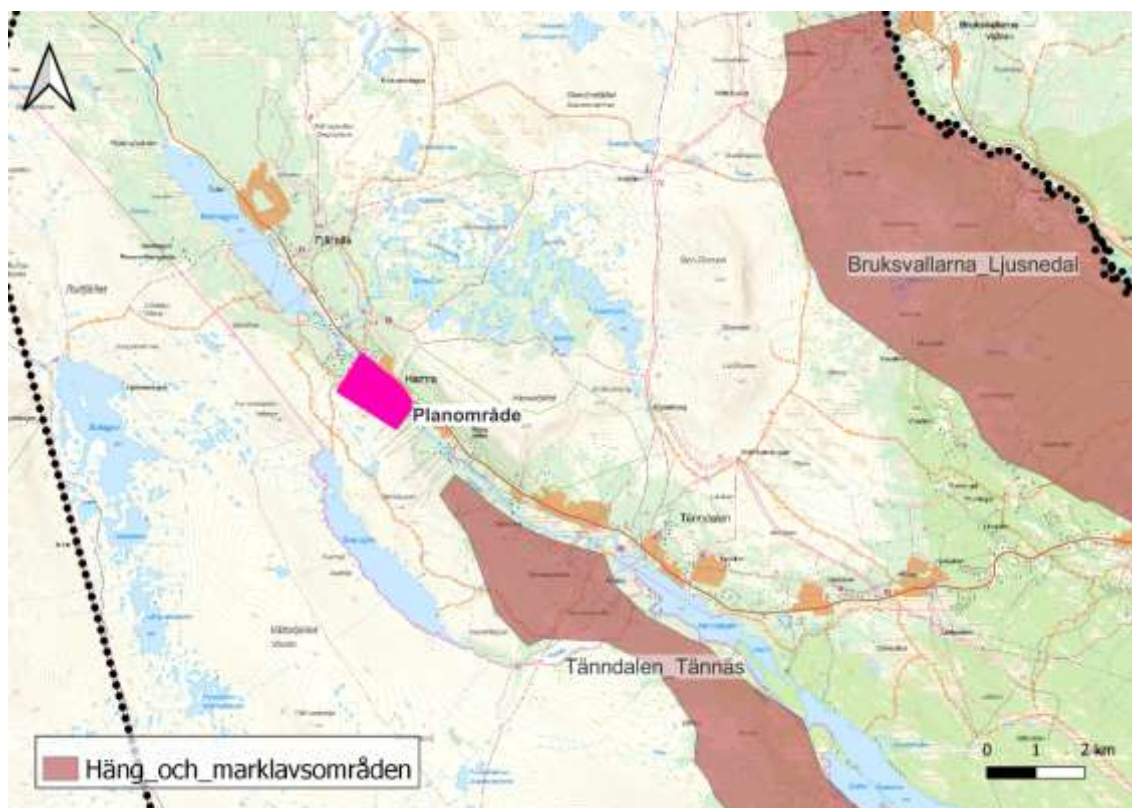
Figur 10. Sensommar- och höstland

Sensommar- och höstlandet omfattar hela samebyn, men renarna förekommer under den aktuella tiden normalt i skogslandskapet. De områden som omfattas särskilt är Ramundberget – Andersjökölen – Funäsdalen – Tännäsdalen – Tännäs samt området söder om Lossen, vilket i grova drag utgör de mellanliggande områden av samebyn samt trakterna i norr om Ljusnan. Det huvudsakliga betet är gräs, örter, svamp och lav. Inför slakten i september samt kring jultid drivs renarna till speciella uppsamlings- och övernattningsområden. Sensommar- och höstland med särskilda områden redovisas i figur 10.

VINTERBETE

Efter slakt och skiljning delas renarna upp i grupper och drivs sedan vidare till vinterbetesland. Vinterbetet utgörs av ett område, enligt en uppgjord överenskommelse mellan markägare och samebyarna (Ruvhten Sijte och Idre), som omfattat i stort trakterna söder om Råndan. Den östra gränsen sträcker sig runt Dravagsvålen – utmed Glötan – till Kettilsjövallen – Ryflovatten – Akvandalen – utmed Rotnen – Lånan – Väster trollgrav – Granan till Österdalälven. I väster begränsas betesområdet av Österdalälven och vidare av Fjätåntill samebygränsen vid Fjätvallen. Det nyttjas efter jultid och fram till strax innan kalvningen, då renarna drivs tillbaka till samebyn och kalvningsland som finns utefter flyttlederna. Samebyns vinterbeteslandet är beläget ca 74km sydost om föreslaget planområde varför detta inte redovisas i karta-

HÄNG- OCH MARKLAVOMRÅDEN

Figur 11. Häng- och marklavsområden

Häng- och marklavområden är mycket viktiga betesområden och kan ha stor eller avgörande betydelse för renarnas överlevnad då lav utgör en betydande del av vinterfödan. För en fungerande renskötsel är det viktigt att det finns sammanhängande lavmarker att tillgå och att dessa är tillräckliga vad gäller tillgänglighet, storlek och betesro. Under senare år har isbildning i markvegetationen varit vanligt på grund av att temperaturen gått över noll grader jämförelsevis ofta (SMHI, u.d.). Vid isbildning i markvegetationen kan mycket stora områden vara låsta för renbete under lång tid och då är hänglavsbärande skogar väldigt viktiga. Hänglav förekommer i huvudsak i granbestånd utmed fjällbäckar och dalgångar men också till viss del i björkskogar. I Tännaldalsområdet finns signifikanta hänglavsskogar som redovisas i figur 11:

BRUKSVALLARNA – LJUSNEDAL

Utmed södra sidan av Ljusnans dalgång mellan Bruksvallarna och Ljusnedal

TÄNNDALEN - TÄNNÄS

Utmed södra sidan av Tännadalssjön och Tännåns dalgång mellan Tänn dalen och Tännäs

UPPSAMLINGS- OCH ÖVERNATTNINGSMRÅDEN

Figur 12. Uppsamlings- och övernattningsområden

Uppsamlingsområden utgör också viktiga övernattningsställen, där tillgången på bete är viktigt. Till uppsamlingsområdena drivs renarna inför kalvmärkning, slakt, skiljning och flyttning och dessa områden är för rendriften särskilt känsliga för störningar. Särskilda uppsamlings- och övernattningsområden i Hamra- och Tännalsområdet redovisas i figur 12:

VIGELSKAFTET- OCH SKÄPPERREOMRÅDET,

- vid slakt och skiljning från ca 10:e oktober och framåt i Sörvattnet. Skiljningen/uppdelning i vintergrupper sker sedan i Haftorsbygget mellan Lillhärdal och Särna i tiden för Januari – Februari.

VÄRDEFULLA SOMMARVISTEN – SNÖLEGOR

Figur 13. Värdefulla sommarvisten - Snölegor

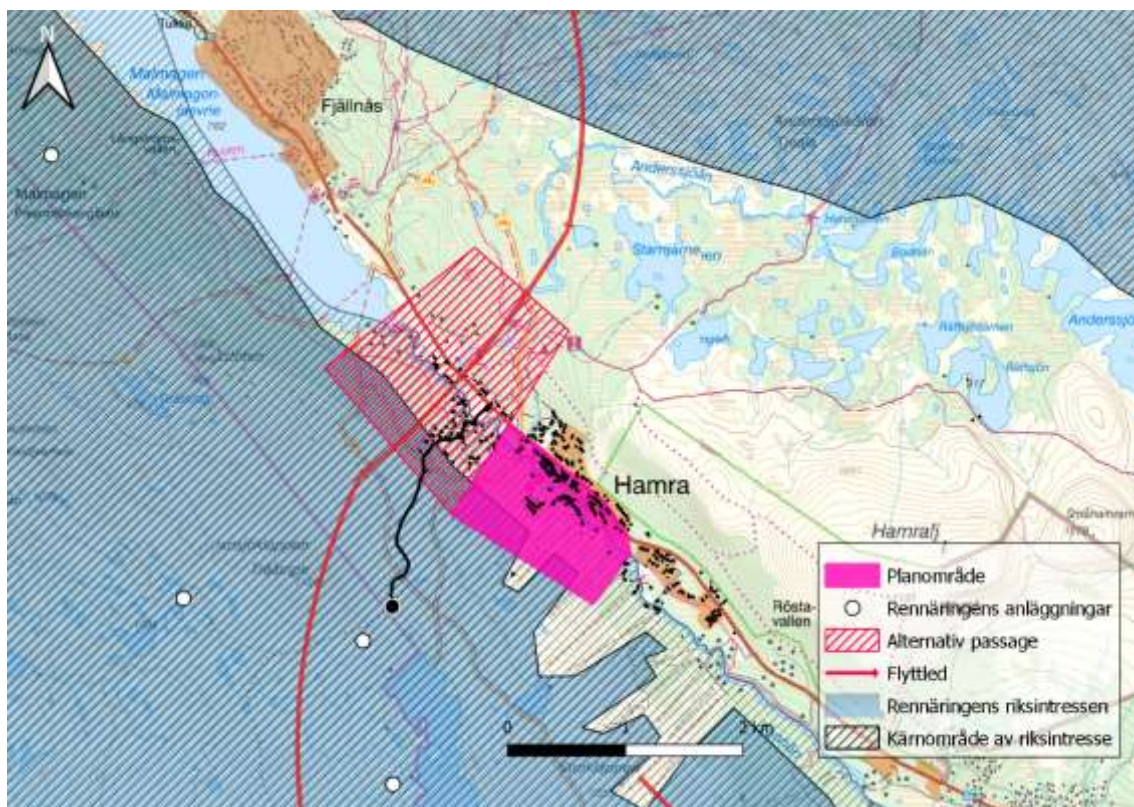
Sommartid utgör områden med snölegor värdefulla marker då de ger renarna möjlighet till vila undan värme och/eller insekter. Dessa områden återfinns i högre terräng.

Sådana områden utgörs bland annat av:

- Grönfjället
- Klasberget
- Ösjövålen
- Kariknallarna
- Skenörsfjället
- Stor-skarven
- Hamrafjället
- Ruten
- Lillstöten
- Svansjökläppen
- Råfjelle (Rödfjället)

Värdefulla sommarvisten- och snölegor redovisas i figur 13.

5.8.2 BESKRIVNING AV SAMEBYNS MARKANVÄNDNING PÅ LOKAL NIVÅ

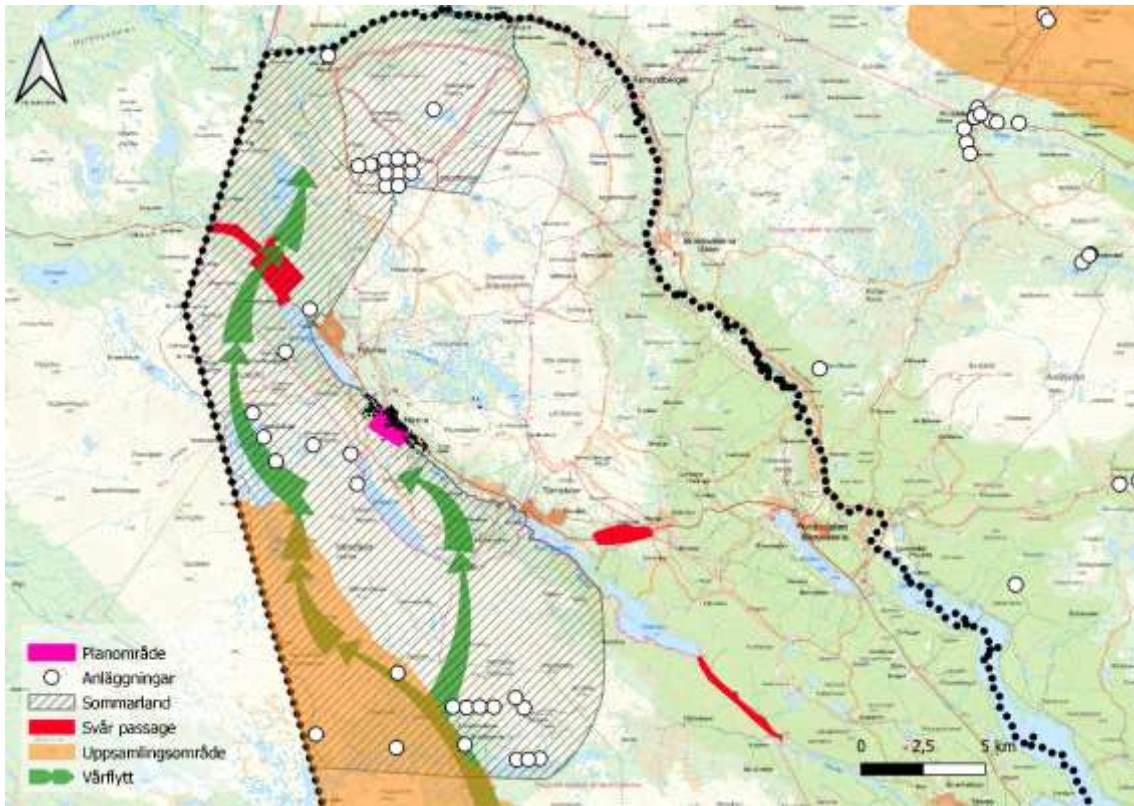
Figur 14. Översikt av rennäringens markanvändning på lokal nivå. Passagen är angiven utifrån information från samråd.

Området kring Tännåns dalgång är och har varit en viktig del av samebyns sommarbetes- och kalvningsland (figur 8,9 och 12). Flyttlederna från vinterbetet i sydost anlöper söderifrån via Muggsjövålen och Vigelskaftet. Området kring Hamra och

Svansjön är om våren ett viktigt kalvningsland men används också för sommarbete. Dessa marker har i hög grad påverkats av den utveckling som skett från exploatering i Hamra och Tännalsområdet där den största orsaken är den utveckling och förändring av renbrukslandskapet som kommit av turistnäringens framväxt. Till detta kommer även annan exploatering som påverkat rennäringens möjligheter att bedrivas. Markerna kring utredningsområdet har också betydelse genom att de möjligheter de erbjuder till att ge alternativ i näringens verksamhet beroende på vilka förhållanden som gäller under specifika år och särskilt under säsonger då förhållanden varit eller är svåra. Området fyller på det vis en viktig funktion som buffert om och när olika påverkan och störningar uppstår inom andra områden.

Planområdet angränsar till ett område där upp till 5000 djur kan flyttas in i eller igenom för vidare färd mot sommarbete lägre norrut. Grovt räknat sker flytten in till området kring Hamra och Tännaldalen i april/maj. Med grund i det naturliga betet av vilda växter flyttar samebyn till fots där det naturliga betet av vilda växter är det huvudsakliga näringsintaget för renarna. Här är den fria strövningen en nyckelaspekt för hur näringen bedrivs och om sommaren blir den fria strövningen inom området särskilt viktig då den säkerställer att renen systematiskt kan söka föda fritt. Den fria strövningen förutsätter också att renen själv ska kunna välja lämpliga områden utifrån bland annat väderförhållanden och inverkan från insekter. Om störningar uppstår i den fria strövningen kan behov finnas att manuellt samla hjorden för att säkerställa att denna inte förflyttar sig in i olämpliga områden. Sådana störningar innebär ökad arbetsbelastning på renskötaren och potentiellt ökad stress för renen. Den fria strövningen är också en grundläggande princip för att förklara sträckningen på en flyttled som etableras över lång tid utifrån renens egna rörelsemönster.

Längs med en flyttled finns svåra passager som dels kan vara naturliga, dels konstgjorda (skapade av människan). Svåra passager av naturlig art kan vara överfarter av vattendrag, trånga landformationer exempelvis i anslutning till bergsområden, eller branta strandområden intill vattendrag. Svåra passager av konstgjord art kan finnas i anslutning till infrastruktur som vägar och järnvägar, bebyggelseområden, vindkraftparker, gruvor, anläggningar relaterade till rennäringen, med mera. I anslutning till utredningsområdet finns en passage som kan användas som reservalternativ i fall av oförutsedda eller särskilda händelser. Denna alternativa passage tangerar planområdets nordvästra flank och där flyttleden sedan passerar väg 84 och f. (figur 14). Denna passage är alltså inte formellt fastställd i egenskap av officiell data från Sametinget och I Renmark och har beskrivits av samebyn under det samrådsmöte som hållits i anslutning till rennäringensanalysen..

VÄRFlyTT

Figur 15. Översikt av leder och betesområden som vanligtvis används i anslutning till höstflytt (som beskriven av samebyn under samråd).

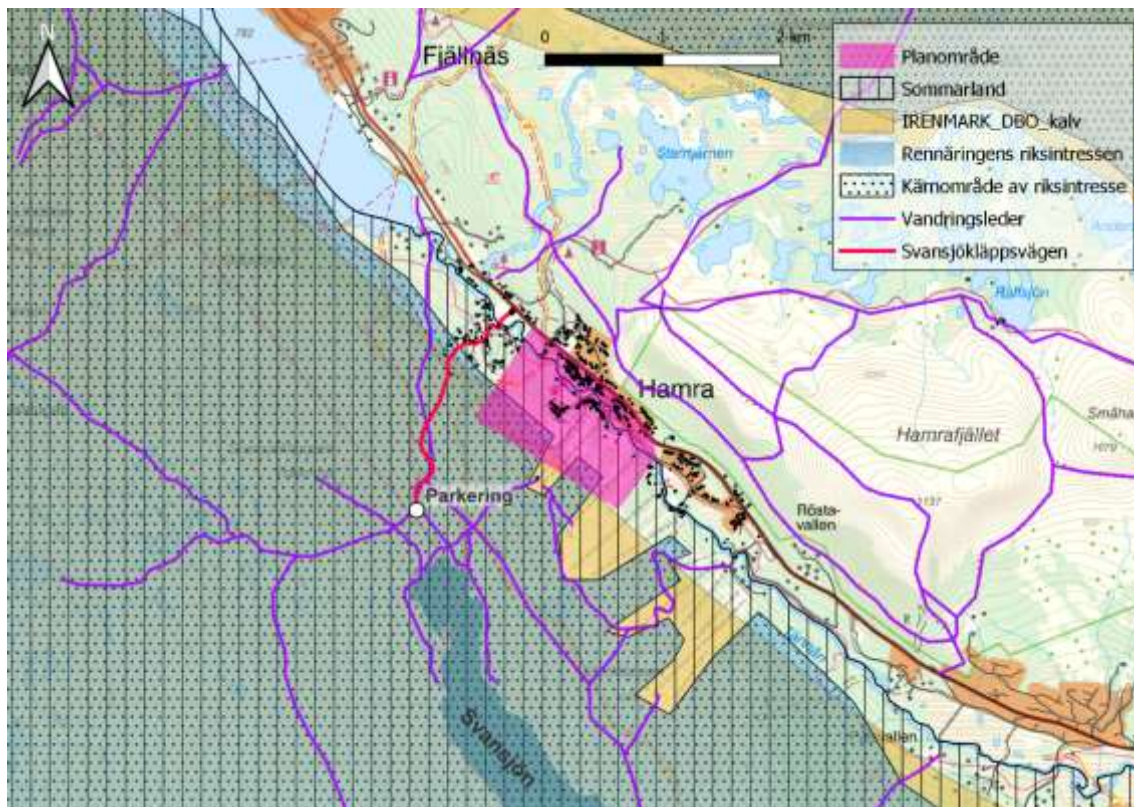
Under ett normalår pågår vårflytten under perioden april till maj. Inför flytten samlas renarna sydväst om planområdet i anslutning till Vigelskaftet- och Skäpperreområdet inför flytten mot kalvningslandet och senare sommarlandet. När renarna drivs vidare från uppsamlingsområde finns möjligheten att stanna söder om väg 84 eller fortsätta till områden norr om väg 84. Vid flytt till de mer nordligt belägna områdena används främst två passager över väg 84 där den ena är lokaliserad nordväst om fjällnäsområdet liksom den andra är lokaliserad mellan Hamra och sjön Malmagen.

De två passagera av väg 84 består antingen via det nordliga eller sydliga alternativet. Norra passagen är svår på grund av trafikfaror på väg 84 som bär en trafikvolym som ökar i takt med ny exploatering och ökad trafik till eller från Norge. Det sydliga alternativet används enbart som reservalternativ. Här uttrycker samebyn att det är önskvärt att sänka hastigheten på väg 84 under vissa perioder. Den alternativa passagen i anslutning till Hamra är svår på grund av att området i dalgången är så pass exploaterad vilket skapar en trång passage mellan Svansjön och dalgången. Generellt kan sägas att bebyggelsestrukturen är tätare i takt med att avståndet till centrala Hamra minskar.

Stora delar runt området kring dalgången är i dagsläget privatmark vilket skapar utmaningar för rennäringen då det är svårt att passera bebyggelse och gårdsmark, i synnerhet om tomter eller liknande är inhägnade. I sådana fall skapas direkt en förstärkt barriäreffekt. I och med att flertalet som besöker dalgången inte är van vid en pågående rendrift kan klagomål också inkomma exempelvis i de fall helikopter

behöver användas vid flytt eller i de fall renar kommer in på tomter eller andra delar av fastigheter.

KALVNING OCH SOMMARBETE

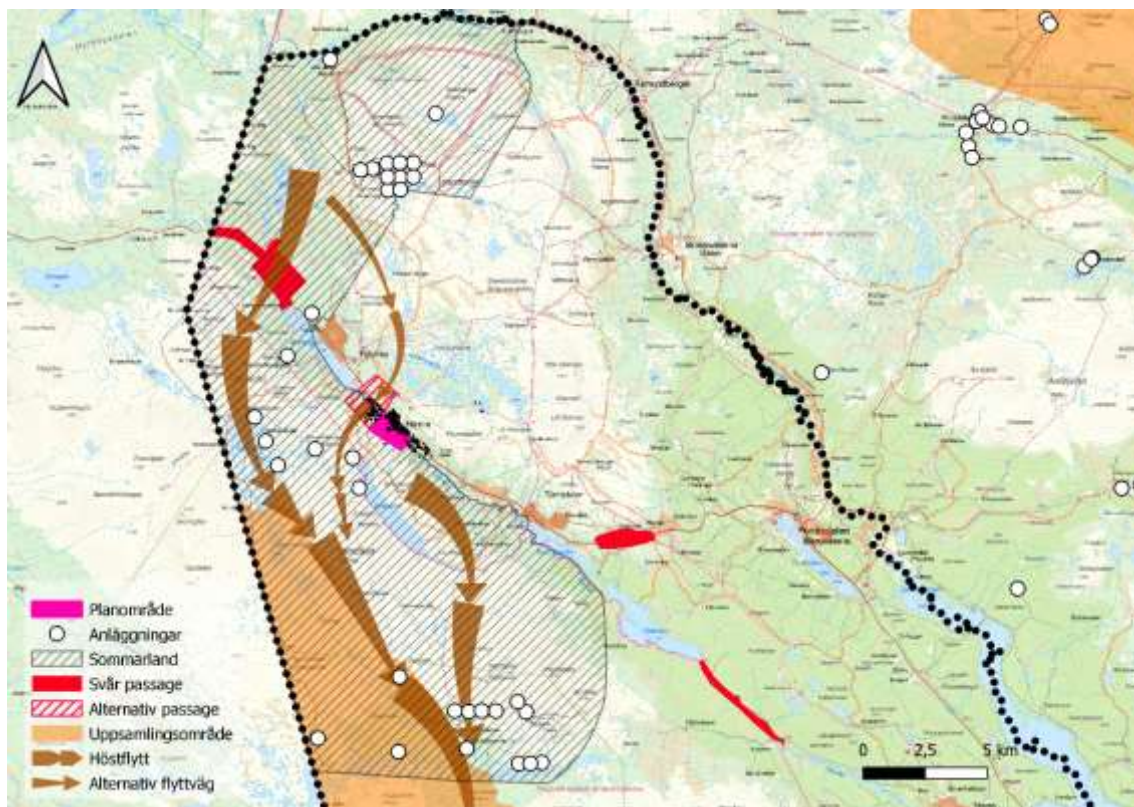

Figur 16. Kalvnings- och sommarbetesområden i planområdets närhet

Området strax väster om planområdet i anslutning till Svansjön och Vättafjället anges av samebyn ha särskilt strategisk betydelse av vikt för kalvning och sommarbete. Detta utgör också det reella uttrycket för rennäringens riksintresse som tangerar planområdet i väster och omfattar området mellan tännåns dalgång och riksgården. Beroende av års- och säsongsvariationer som exempelvis väder används området för fler eller färre renar. Här kan år eller perioder med höga temperaturer medge att områden belägna högre upp i topografin används mer frekvent och vice-versa för år eller perioder med låga temperaturer. Detta kan leda till att det under sådana tider finns större respektive mindre koncentrationer av renar i planområdets närhet. Historiskt sett har Tännåns dalgång haft en betydligt lägre exploateringsgrad än idag där rennäringen har kunnat bedrivas med en signifikant lägre grad av störning än det som kommit att bli fallet i takt med att exploateringsgraden har ökat. Ett tydligt uttryck för den ökade exploateringen i områdets markanvändning har varit en ökning av det rörliga friluftslivet. Ett signifikant fall av detta är Svansjökläppsvägen, som ansluter mot väg 84 i dalgångens botten och sedan löper upp till en parkering på kalfjället (se figur 16). Vägen medger en ovanligt hög tillgänglighet till områden ovanför trädgränsen som vanligtvis är en miljö med relativt låg grad av tillgänglighet som bara kan nås till fots. Här beskriver samebyn att det finns en uppenbar problematik som kommer av att den höga tillgängligheten skapar en koncentration av friluftslivet i ett område som samtidigt har stort strategiskt värde ur ett rennäringssperspektiv och som säsongsmässigt är känsligt för störningar, bland annat under kalvningsperioder. Trafikvolymerna för Svansjökläppsvägen förväntas inte öka i

större omfattning som följd av ett genomförande av planområdets prioriteringar. Detta beror främst på att nyttjandet av vägen och parkeringen redan i dag bedöms ligga nära dess maxkapacitet. Farhågor finns likafullt hos samebyn att genomförandet av områdesplanen och dess bidrag till ökad exploatering kan tänkas leda till en generell ökning av det rörliga friluftslivet. Detta gäller särskilt för närområdet kring planområdet och Svansjön där ett flertal vandringsleder finns etablerade sen lång tid tillbaka. Lederna marknadsförs dock inte längre och en uppgörelse finns för att nya leder inte etableras närmast liftområdet och Svansjön

HÖSTFLYTT

Figur 17. Översikt av leder och betesområden som vanligtvis i anslutning till höstflytt (som beskriven av samebyn under samråd).

I November/December befinner sig renhjorden fortfarande inom åretruntmarkerna på grund av de varmare höstarna och vintrarna. I mitten av december genomförs vanligtvis en sista samling för att alla renar skall förflyttas från åretruntmarker och vidare till vinterbetesområdet. Här är samebyn beroende av att isarna ska frysa till på de större sjöarna och att snötillgången är bra nog för att kunna samla sig och ta sig fram återstoden av distansen. Flytten från betesmarkerna norr om väg 84 går beroende på säsongsvariationer via passagen nordväst om Fjällnäs eller i vissa fall via den alternativa passagen strax nordväst om Hamra. Passagen vid Hamra har främst funktionen av att erbjuda ett alternativ och buffert i planeringen i de fall inte den mer nordliga passagen går att använda. Passagen i anslutning till Hamra är alltså inte det alternativ som samebyn främst väljer vid flytt. I övrigt är situationen och utmaningarna likartade som de som beskrivs vid vårflytt.

5.9 ÖVRIG MARKANVÄNDNING PÅ LOKAL NIVÅ OCH VALDA STÖRNINGSZONER

I detta avsnitt redogörs övrig markanvändning inom det aktuella området. För att på ett bättre sätt visualisera och förstå påverkan på rennäringen från annan markanvändning har störningszoner med tillhörande kartor tagits fram. Redogörelsen av omkringliggande markanvändning, utanför områdesplanen, har avgränsats utifrån valda störningszoner (se tabell 1). Överlappande störningszoner kan vara en indikator för att risk finns till ökade kumulativa effekter. Även om störningszonerna i sig kan fastställas är ofta graden av störning svårare att bestämma. Därför ska störningszonerna inte tolkas som definitiva, eller att undvikandet av zonerna är total. De ska hellre ses som en grund till bedömningen av möjligt undvikande eller annan påverkan på renen utifrån specifika projekt liksom ge vägledning i arbetet med att ta fram åtgärder som kan minimera negativ påverkan på rennäringens bedrivande. I tabell 1 redovisas valda störningszoner för de aktuella omvärldsfaktorerna och i figur 19–21, 24 och 27 redovisas störningszonerna i relation till utredningsområdet.

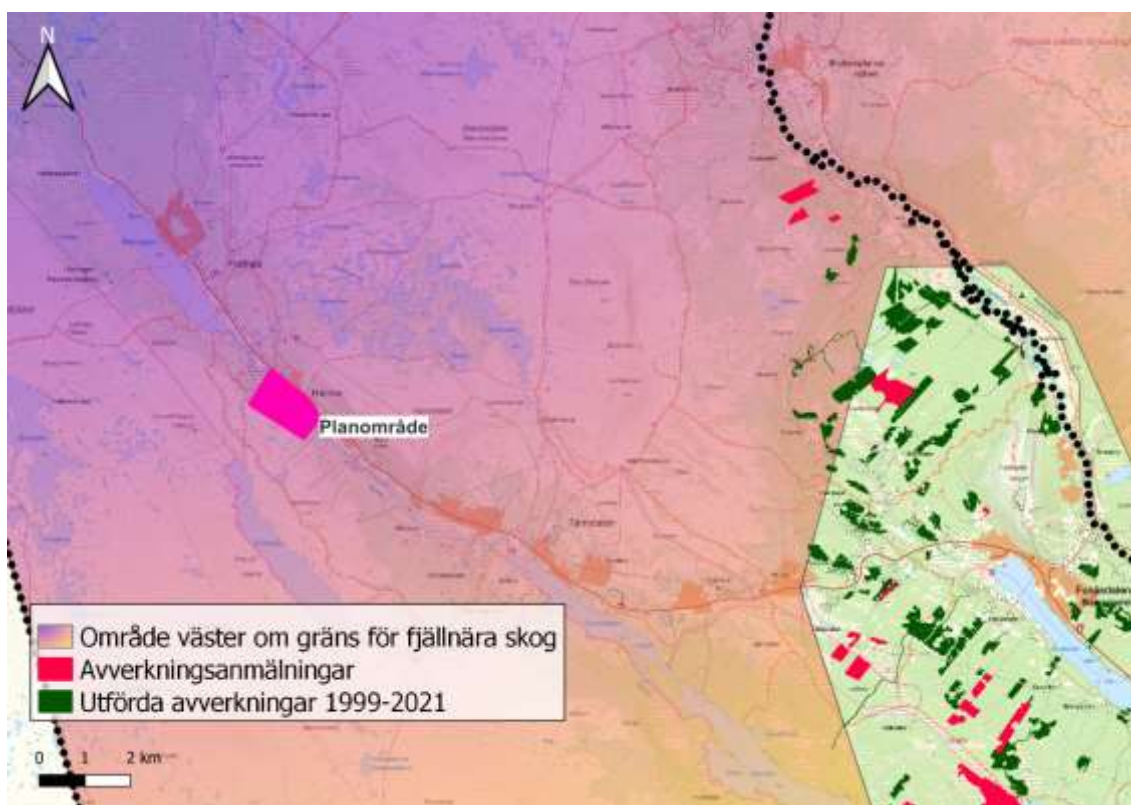
Tabell 1. Identifierade omvärldsfaktorer och deras störningszoner.

Omvärldsfaktor	Störningszon enligt Skarin/Åhman	Vald störningszon	Motivering till vald zon
Bebyggelse	Finns ej	2 km	Aktiviteten kring bebyggelserna i området bedöms vara av mindre intensitet.
Vägar	1-10 km	0,5-1 km	Beroende på ADT och aktivitet runt vägen har olika zoner använts.
Skidspår	Finns ej	0,5 km	Utgått från zon för skoterled utifrån liknande problematik men mindre bullerproblematik.
Vandringsleder	Ingår i turistanläggningar	1 km	Vissa frekvent använda leder har tagits med, erfarenhetsbaserad zon
Skoterled	0 – 12 km	1,5 km	Skoterleder med bedömd hög trafikvolym i anslutning till områdets höga antal gästnätter. Erfarenhets och exempelbaserad zon
Turist/fritidsläggningar	0 – 12 km	1,5 km	Erfarenhetsbaserad zon då samebyarna har lång erfarenhet av turistanläggningar på sina marker
Kraftledningar	0 – 2,5 km	1 km (Moderat bedömning p.g.a. mindre ledning)	Speciellt nyuppförda alt flyttade kraftledningar ger upphov till störningar, men även nyare forskning som visar på stora störningar.
Mast	Finns ej	-	Okänd påverkan

5.9.1 SKOGSBRUK

Området ligger inom den västra gränsen för fjällnära skog, vilket innebär att tillstånd behövs för att få avverka. Höjden över havet är i spannet 780-1100 m, vilket innebär att området är nära, och delvis över, trädgränsen, som 2011 var omkring 1000 m över havet ([Trädgräns i fjällen - Sammanställning av en metodstudie för klimatrelaterad miljöövervakning \(diva-portal.org\)](#)). Fjällnära skogar kännetecknas generellt av gammal

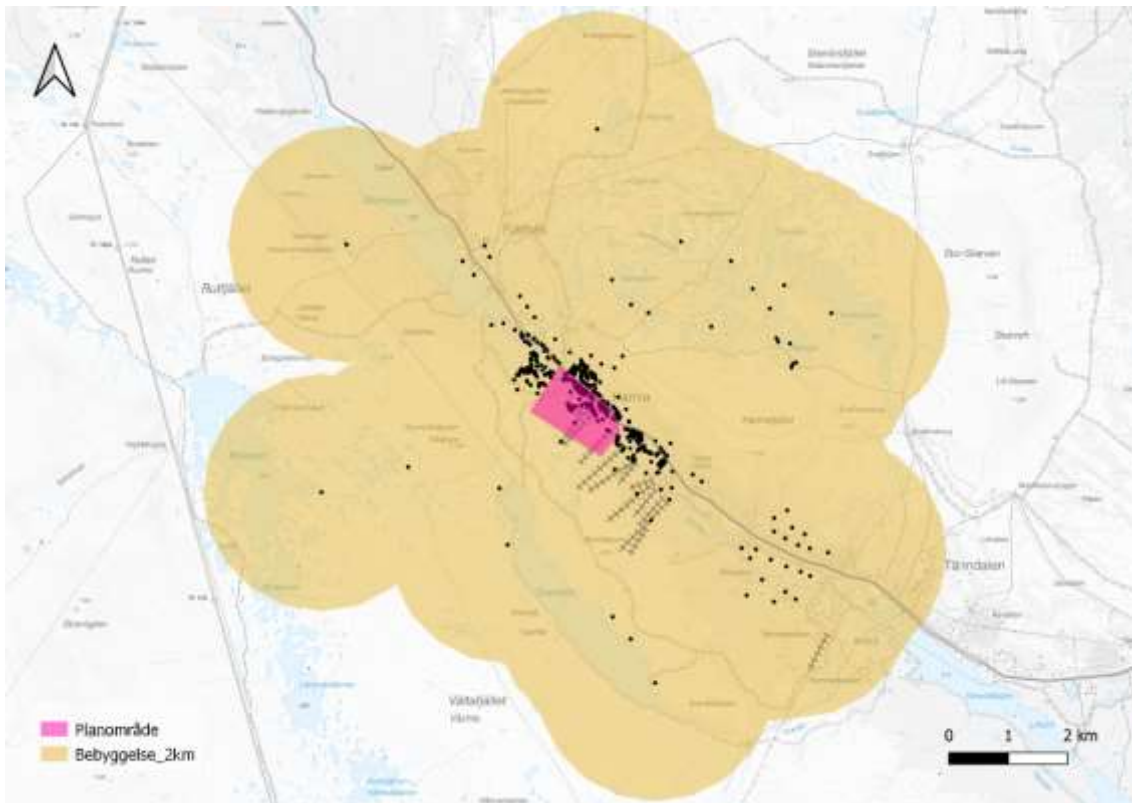
skog, som ofta har en relativt riklig tillgång på hänglav. Utifrån tillgängligt kartmaterial och satellitfoton bedöms tillgången på hänglavsbärande skogar i området vara begränsad till de lägre och ostligt belägna delarna. Enligt skogsstyrelsens karttjänst skoglig grunddata har inga avverkningar gjorts de senaste 10 åren, varför mängden hänglav troligtvis är relativt god i de delar av detaljplaneområdet där mer sammanhängande skogspartier finns. Inga avverkningsanmälningar är heller gjorda inom utredningsområdet och dess närområde. I området finns inga contortaplanteringar vilket är positivt eftersom contortaskog ofta är alltför tät och minskar möjligheten till att vistas och ta sig fram i skogen liksom marklavarnas tillväxt.

Figur 18. Utförda skogsavverkningar och avverkningsanmälningar i och kring utredningsområdet.

5.9.2 BEBYGGELSE

Området för områdesplanen utgör delvis av skidbacke och turismområde, med bebyggelse i den nedersta delen av dalgången, kring väg 84 och Tännån. Mellan Funäsdalen och Fjällnäs är bebyggelsen överlag koncentrerad till dalgången längs med Tännån. Till detta finns också fjäll, rast och revaktarstugor i omkringliggande fjällområden.

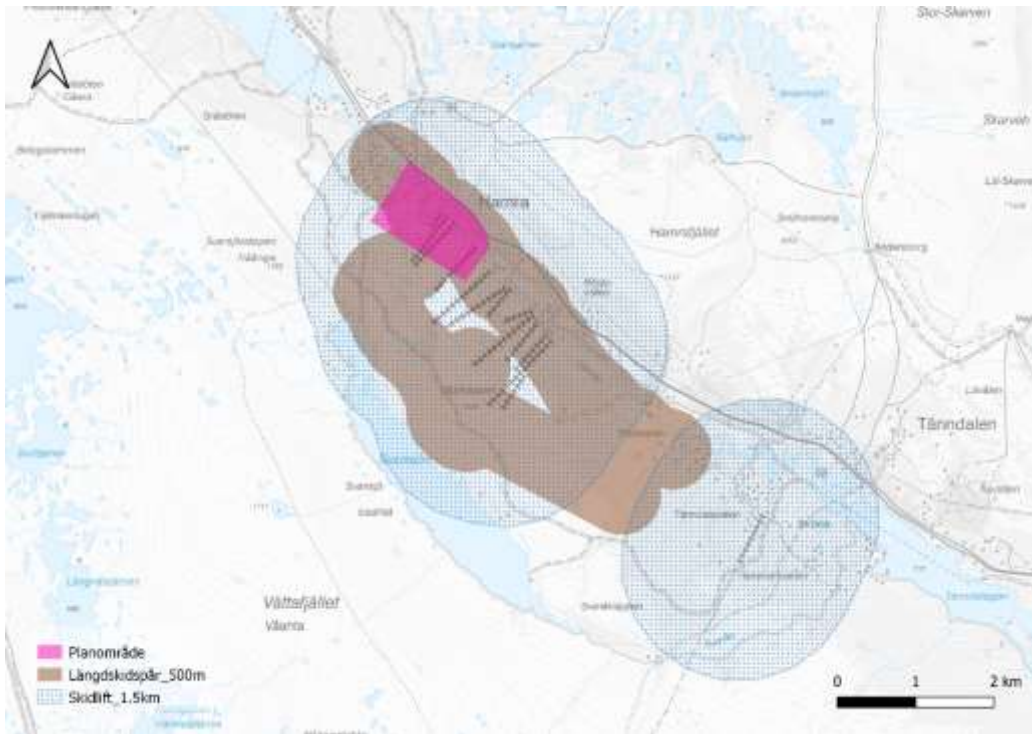
Figur 19. Störningszon bebyggelse 1km i Hamraområdet

5.9.3 TURISM

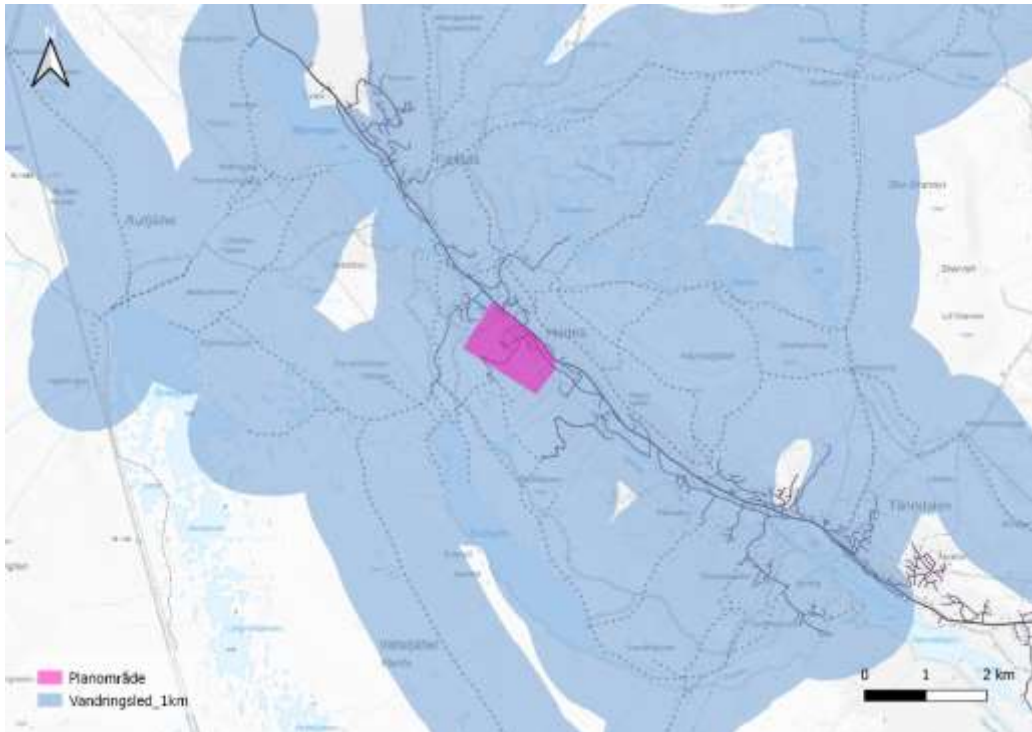
I området bedrivs olika typer av besöksnäring med uttryck som slalomanläggningar, skoterturism, cykling, vandring, fiske, kanotuthyrning, bäversafari och annat. Störningsmoment för rennäringen ligger främst i turismanläggningarna vid Hamrafjället och intilliggande orter med de olika typer av aktiviteter som genereras sommar som vinter. Snöskoterkörning och allmänt friluftsliv kan försvåra arbetet med att hålla renarna inom lämpliga områden. I stora delar av området Rogen (med mera) råder terrängskörningsförbud och skoteråkning är endast tillåten efter utmärkta leder. Människor i markerna påverkar renens betesro vilket kan tvinga renen till uttröttande rörelsemönster och förflyttningar. Att renen avbryter sitt bete resulterar ofta i försämrat allmäntillstånd och försämrade förutsättningar för kalvförande vajor. Friluftsliv och besöksnäring kan på så sätt bidra till undanträngningseffekter, generell oro och merarbete för att hålla renhjorden samlad.

Turismen i Härjedalen passerade Åre kommun i antal gästnätter förra året ([Turismen i Härjedalen har ökat mest i länet | SVT Nyheter](#)) och under förra året märktes också en ökning av turister sommartid ([Rekord för Funäsfjällen i sommar – succé för bysamverkan | SVT Nyheter](#); [Kristina från Huskvarna besöker ofta Funäsdalen: "Det är så rofyllt att vara här" | SVT Nyheter](#)). Sommartid är turismen bland annat kopplad till vandring och cykling, vilket inneburit utbyggnad av leder i Funäsfjällen.

Inom och i anslutning till planområdet finns ett antal längdskidspår som sträcker sig i öst-västlig riktning med en dragning längre ner mot Tännån samt en som sträcker sig upp på kalvfjället. Dessa nyttjas dock mestadels under den tid av året då renhjorden befinner sig på vinterbeteslandet.

Figur 20. Störningszon längdskidspår 500 m och skidlift 1,5 km

Figur 21. Störningszon vandringsled 1 km

5.9.4 RIKSINTRESSEN

RENNÄRING

Det föreslagna planområdet ligger inom område som utgör riksintresse för rennärningen enligt 3 kap 5§ mb. Området (Vättafjellet/Rödfjellet/Brattriet) utgör tillika kärnområde för renskötseln enligt samma §. Riksintresse (enligt 3 kap 5§ mb) för rennärningen finns också norr om Hamra, strax ovan Anderssjön och Anderssjöån. Detta område utgör också kärnområde (Långbrottet/Skarvarna).

FRILUFTSLIV OCH RÖRLIGT FRILUFTSLIV

Hela planområdet ligger inom riksintresset för friluftsliv, enligt 3 kap 6§ mb (Rogen). På den Norra sidan av väg 84, cirka 500 meter norr om denna, ligger riksintresseområde för Friluftsliv (3 kap 5§ mb) *Sylarna-Vålådalen-Helags*. Planområdet och omgivande fjäll utgör del av riksintresseområdet för det rörliga friluftslivet *Fjällvärlden i Jämtlandslän* (riksintresse för de samlade natur- och kulturvärdena i fjällvärlden enligt 4 kap. 1,2 §§MB).

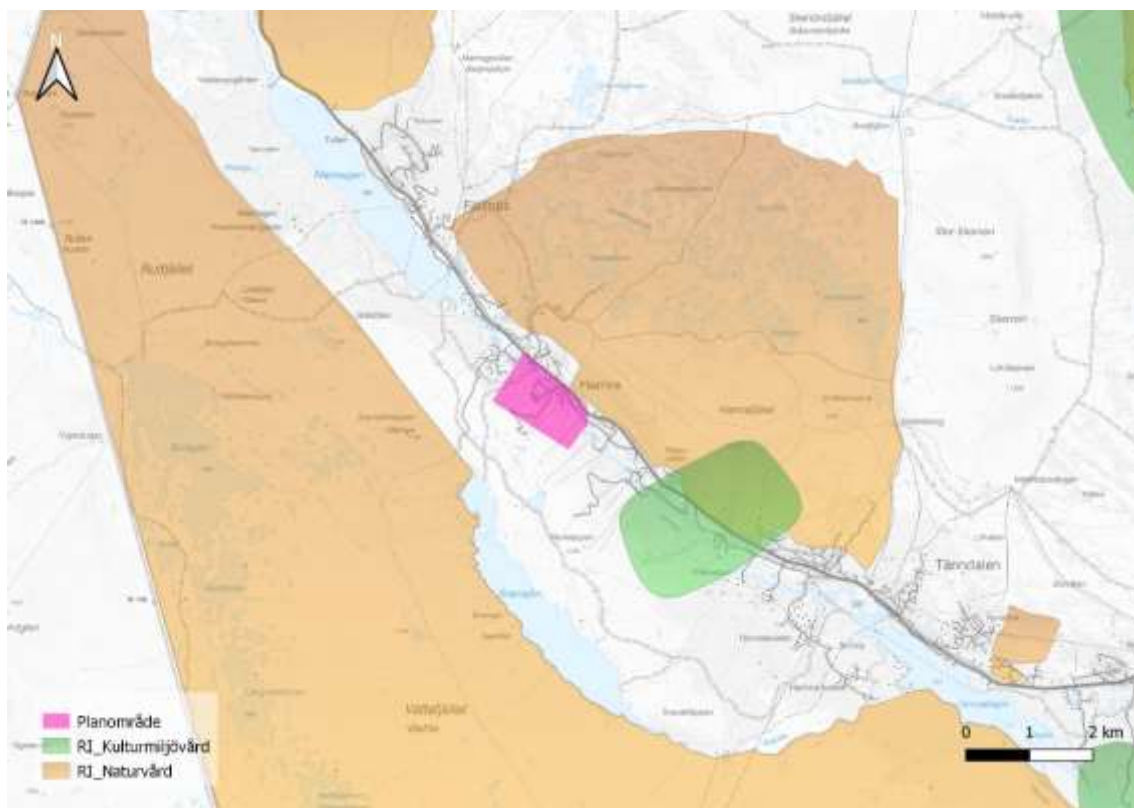
Figur 22. Riksintresse friluftsliv och rörligt friluftsliv

NATURVÅRD

I närområdet till planområdet finns fyra riksintresseområden för naturvård, enligt 3 kap 6§ mb. Härjedalsfjällen, Sandåsvallen, Hamrafjellet och Rogenområdet. Hamrafjällets sydsluttning utgör också naturreservat (Hamrafjällets naturreservat) och den östra toppen av fjället har tillträdesförbud med hänsyn till fågellivet under perioden 1/5-31-7. Naturreservatet ingår också i art- och habitatdirektivet.

KULTURMILJÖ

I området sydost om Hamra, mellan Röstavallen och Pålsvallen finns fornlämningsmiljö med bland annat gravhögar som utgör riksintresse för kulturmiljövård enligt 3 kap 6§ mb.

Figur 23. Riksintresse naturvård och kulturmiljövård

5.9.5 VÄGAR

Längs med Tännån, utmed den norra gränsen av detaljplaneområdet löper riksväg 84. Riksväg 84 har enligt uttag från NVDB 2022-09-16 ett ÅDT på 1565 sträckan Funäsdalen-Fjällås, varav 121 fordon tung trafik.

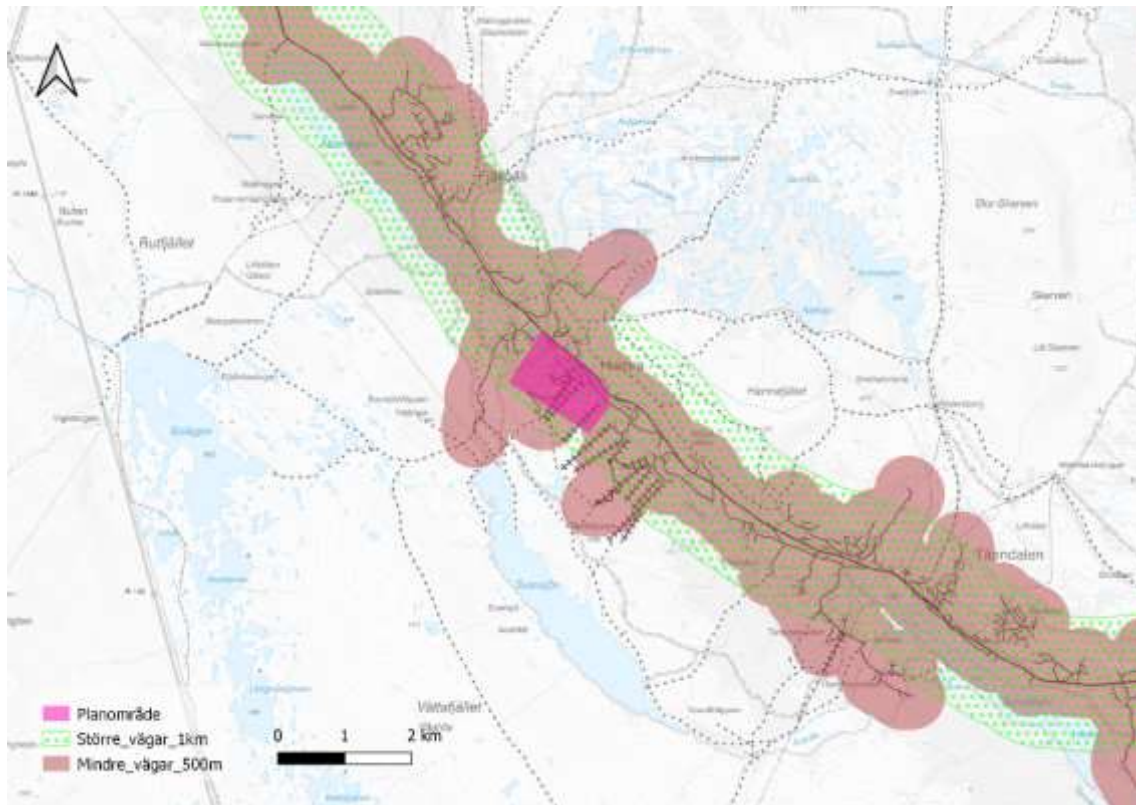
Störningar från vägar består av faktorer som barriäreffekter, påkörningsrisk och allmänna störningseffekter. Påkörningsrisken kan öka ytterligare när vägarna saltas eftersom renen lockas ut på vägen för att slicka salt.

År 2022 skedde 122 olyckor med ren i Jämtlands län. Samtliga olyckor skedde under perioden januari-maj (se tabell 1).

Tabell 1. Olyckor med ren i Jämtlands län 2022

Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec
60	24	24	10	4	2	9	18	4	0	0	0

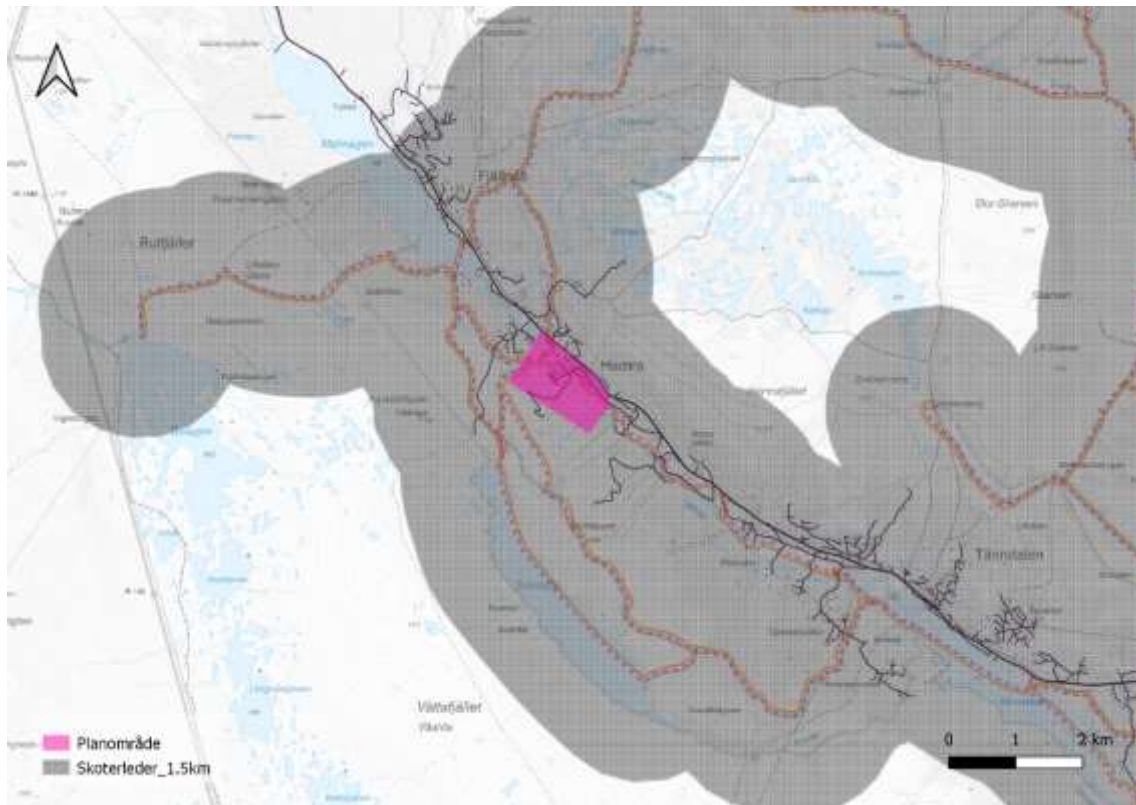
Inom det planerade planområdet finns ett mindre vägnät som sträcker sig upp till toppen av skidbacken.

Figur 24. Störningszon större vägar 1 km och mindre vägar 500 m

5.9.6 SKOTERLEDER

Planområdet omgärdas av en skoterled. Leden går söderut från Hamra mot Svansjöns Norra spets för att där vika av åt sydost mot södra slutningen av Storkläppen. Därefter går den vidare mot Tännaldsvallen/Hammarsvallen. Skoterlederna har aktiv trafik uteslutande vintertid då renhjorden befinner sig på vinterbeteslandet.

Figur 25. Störningszon skoterleder 1,5 km

5.9.7 TELE OCH ELINFRASTRUKTUR

Inom planområdet finns inga master. Tre master finns i närheten av planområdet. En cirka 1,5 km väster om Hamra och två stycken ca 5 km sydväst om Hamra, samt 7 km västerut på fjället Ruten. Påverkan från dessa är oklar.

Större luftledning för el finns i regionledning och löper fram till Skarvruet. I området som omger planområdet finns enbart mindre luftledning norr om väg 84 väster om Hamra.

Figur 26. Mast och regionselledning.

5.9.8 ROVDJUR

Generellt har rovdjursstammarna ökat under 1900-talet, vilket också har inneburit ett högre predationstryck på renen. Olika rovdjur har olika påverkan beroende på art och beteende. De olika rovdjurens jaktbeteende har betydelse för vilka områden och förhållanden som innebär störst risk för renarna och deras möjlighet att undvika predation. Dessutom har de olika rovdjurens jaktsätt en betydelse för effekten på renhjorden och renskötarens arbete, till exempel orsakar en smygjägare som lodjuret mindre störning, stress och merarbete än förföljande rovdjur som järv och varg (Mattisson, Persson, Karlsson, & Andrén, 2007). Rovdjur påverkar renskötseln dels ekonomiskt genom bortfall i produktion dels i det vardagliga renskötselarbetet. Skingrade och störda renhjordar liksom störda kalvning är andra exempel på störningar utifrån rovdjurens predation av ren. Ingen information har hittats om hur stor påverkan av rovdjur det är på renskötseln inom samebyn. Efter samrådet har samebyn beskrivit problematik med rovdjur i framförallt björn, örn och järv. Samebyn har nästan varje år skydds jakt på björn. Samebyn uppger att man har observerat en markant ökning av örn i området den senaste 10-års perioden.

Enligt den senaste inventeringen finns ett 1000-tal björnar i Jämtlands län, med ett förvaltningsmål på 650 individer. Länsstyrelsen i Jämtland har ett övergripande mål att minska på antalet björnar i länet. Av tilldelade 200 björnar under fjolårets licensjakt fälldes 166 av dem. Inför årets licensjakt är antalet tilldelade björnar 220 stycken ([Tre frågor om björnjakten i Jämtlands län | SVT Nyheter](#)). I de södra delarna av Jämtland, i vilket Tännadalen ligger, får 160 björnar skjutas ([Rekordtilldelning i björnjakten i Jämtland - Jaktjournalen](#)).

Målet för antalet föryngringar av lodjur i länet är satt till 21 stycken, vilket idag överskrids ([Ökad tilldelning av lodjur under licensjakten i Jämtland - Jakt & Jägare](#)

(jaktojagare.se). Under 2022 års jakt fälldes 23 av 24 tilldelade djur ([jakt på lodjur \(naturvardsverket.se\)](http://jakt.palodjur.naturvardsverket.se)).

Antalet järvföringringar i länet var 51 stycken 2021. I nuläget finns inget förvaltningsmål ([Järven ökar i Jämtlands län – finns i hela länet - P4 Jämtland | Sveriges Radio](#)). I Handölsdalens sameby är järven enligt samebyn ett mycket stort problem ([Ökad järvstam – renskötare: "Skadade renar ett jätteproblem" - P4 Jämtland | Sveriges Radio](#)).

5.9.9 GRUVOR OCH MINERAL

Inom utredningsområdet finns inga gruvor eller bergtäkter. Närmsta bergtäkt ligger söder om orten Funäsdalen.

6 KONSEKVENSANALYS

Det aktuella planområdet ligger inom Ruhvten Sijtes åretruntmarker. Direkt angränsande marker används om våren som kalvningsland. Området 2km sydväst om planområdet, i anslutning till Svansjön utgör kärnområde för samebyn där de flesta vajorna finns under kalvning. Sommartid används också området väster om planområdet för fri strövning i sommarbete (se figur 27). Två flyttleder genomkorsar närliggande område där en alternativ led passerar väster om planområdet med destinationen sommarbetesland kring sjön Stor-Glän norr om väg 84. Nordväst om byn Fjällnäs finns en svår passage över väg 84. Den alternativa flyttleden norr om planområdet passerar vg 84 vilket utgör en svår passage. (se figur 15). Påverkan utifrån utveckling av områdesplanens exploateringsinriktning kan i olika utsträckning ge vissa direkta och indirekta konsekvenser som kan påverka områdets funktion för renskötsel. Konsekvensbedömningen sammanställs i matrisform i avsnitt 6.1.

6.1 DIREKTA OCH INDIREKTA EFFEKTER FÖR PLANOMRÅDET

Effekter och konsekvenser som uppstår till följd av områdesplanens genomförande är delvis kopplade till hur intensifieringen av friluftslivets markanvändningen utvecklas inom och utanför områdesplanens störningszon.

Tabell 2. Av områdesplan berört riksintresseområde – störningszon respektive planområde. Omfattning planområde inom riksintresseområde: 0,2 km². Störningszon från planområde inom riksintresseområde: 5,6km². Storlek på planområde 1,16 km². Storlek på riksintresse: 344 km²

	Yta av riksintresseområde som berörs av störningszon - km ²	Andel	Yta av riksintresseområde som berörs av planområde - km ²	Andel
Områdesplan	5,6	1,6%	0,2	0,05%

Vad gäller områdesplanens störningszon finns det ett mått av osäkerhet. Detta består i att det finns en sannolikhet för att effekterna varierar beroende på omkringliggande landskap och terrängformationer. På ytor som inte motsvarar de attribut som tillskrivs markanvändningstypen för kalvningsland (sydslutningar, glesa fjällbjörkskog, områden där det tidigt bildas barfläckar och där det finns tillgång till bete), liksom områden med generellt värdefullt bete. Ytterligare en osäkerhet finns i hur den ianspråktaga ytan ska tolkas i förhållande till riksintresseområde då detta skulle kräva en lokal avgränsning och studie av riksintresseområdet. Någon sådan avgränsning har inte gjorts. En jämförelse mellan planområdet och dess störningszon i förhållande till

riksintresset låter sig dock göras. Här utgör planområdets störningszon anspråk cirka 1,6% av riksintressets yta. Detta kan ge en indikation för att störningens effekt ligger i att vara mer indirekt än direkt, vilket i sin tur kan ge stöd i den samlade bedömningen (kap 7).

Övergripande bedöms effekterna och konsekvenserna ur rennäringsynpunkt bli begränsad, med en ej obetydlig lokal påverkan, på renskötseln och renskötsellandskapet. Risk finns för omfattande påverkan på renskötaren. Att påverkan från ett övergripande perspektiv bedöms bli större på renskötaren än på renskötseln och renskötsellandskapet beror på att renskötseln idag generellt är trängd från olika typer av negativ påverkan i olika typer av exploatering. Detta kan resultera i fysiska som psykiska konsekvenser. Utifrån detta finns en potential för att ny exploatering kan vara det tillskott där en trängd situation förskjuts över en tröskelpunkt till en situation där en långsiktigt hållbar arbetsituation för renskötseln i högre grad försvåras. Planområdet med tillhörande störningszon redovisas i figur 27.

Figur 27. Störningszon (1,5 km) för planområde och riksintressen för rennärigen.

6.1.1 STÖRNING TURISM

Om hänsyn endast tas till planområdets anspråktaga yta inom riksintresset bedöms påverkan vara försumbar i ett vidare perspektiv. Planområdet är dock beläget i anslutning till kalvningsland, sommararbete liksom en flyttled och svår passage över väg 84. Sammantaget skapar det en punkt i renbrukslandskapet med viktiga strategiska värden. Planområdet har dock en fördel i att det är förlagt i ett område där exploatering redan genomförts eller sedan lång tid pågår. En del av planområdets omgivningspåverkan bedöms därför kunna överskuggas av redan befintlig sådan. Användningen av passagen av väg 84 för flytt bedöms kunna påverkas negativt i någon mån. Denna problematik bedöms samtidigt kunna navigeras för att minska negativ påverkan med lämpliga åtgärder och god planering. Eftersom dalgången och gräns

mellan beten till stor del utgörs av privatmark där inga nyttjanderättsavtal idag finns mellan olika beten och ett planområde med redan pågående markanvändning bedöms fragmenteringen kunna vara möjlig men inte trolig. Påverkan vid anläggningsarbete bedöms kunna bli begränsad om denna planeras med hänsyn till renskötselåret och i samråd med samebyn. Eventuellt värdefullt bete kan lokalt komma att påverkas negativt.

6.1.2 BEDÖMING

Tabell 3. Bedömningsgrunder, med utgångspunkt från Samisk markanvändning och MKB (Svenska samernas riksförbund, 2011), för påverkan på ren, renskötare och renbrukslandskap.

	Ren	Renskötare	Renbrukslandskap
En viss påverkan/skada	Lättare påverkan på betesområdet samt ringa störning av betesron	Ringa påverkan på arbetsbelastning etc. Inom ramen för den dagliga anpassningen av renskötseln	Liten påverkan på landskapets funktion för rennäringen
Omfattande lokal påverkan (siidagrupp, kärnområde)	Endast sporadiskt betesutnyttjande är möjligt. Renen stannar inte i området, betesron försämras påtagligt	Ökad arbetsbelastning (bevakning, utfodring, flyttning), svårigheten att hålla renhjorden ger ökad stress hos renskötaren. Traditionell kunskap om området kan påverkas	Ökad fragmentering, försämrad funktionalitet, biologisk mångfald, kännedom om kulturhistoriska lämningar riskerar att gå förlorad
Omfattande regional påverkan (årstidsland, betestrakt)	Endast sporadiskt betesutnyttjande är möjligt. Renen stannar inte i området, betesron försämras påtagligt. Kan påverka renantalet på kort och lång sikt	Omfattande arbetsmiljöproblem, stress, belastning, ökade kostnader. Traditionell kunskap om området påverkas	Stor fragmentering, överutnyttjande av kvarstående marker. Flexibiliteten försvinner. De kulturhistoriska värdenas sammanhang med landskapet försvinner
Väldigt omfattande påverkan som är oersättlig	Permanent bortfall av väsentligt område av storlek eller kvalitet som inte går att ersätta och får förödande konsekvenser för samebyns möjligheter att bedriva en långsiktigt hållbar rennäring	Omöjliggör renskötsel för ett eller flera renskötsel företag	Permanent ödeläggelse Av landskapet

Tabell 4. Beskrivning av de färger som använts i bedömningen

Åtgärd inte nödvändig	Åtgärd bör övervägas	Åtgärd ska övervägas	Åtgärd nödvändig
-----------------------	----------------------	----------------------	------------------

Tabell 5. Direkta och indirekta konsekvenser med hänsyn till Ruvhten Sijte samebys marker

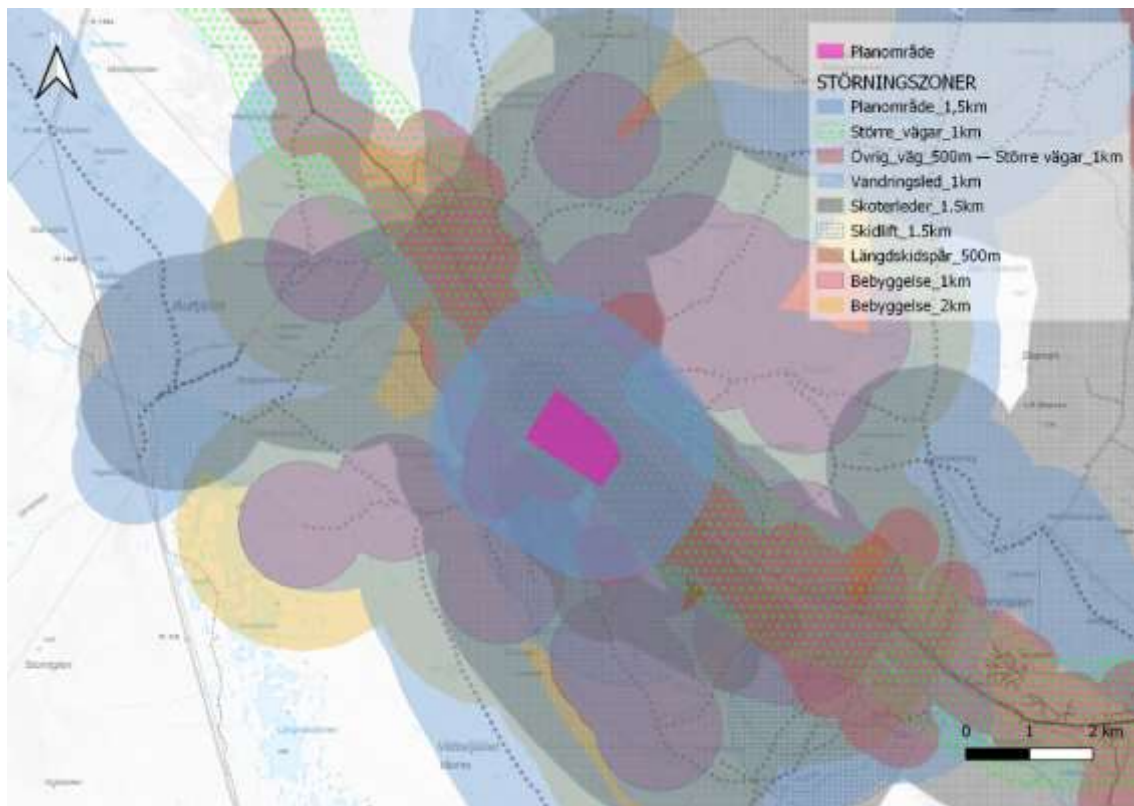
Ruvhten Sijte	Risk med hänseende på			
Konsekvens				
	Ren	Renskötare	Renbrukslandskap	
Störning för fria strövningen				
Påverkan på flyttled och försvårad flytt				
Merarbete för renskötarna				
Störd betesro				
Nya markanspråk				

6.2 KUMULATIVA EFFEKTER

Den samiska markanvändningen är dynamisk och arealkrävande, och därför beroende av en helhetssyn när bedömning av påverkan från annan verksamhet görs. Här utgör bedömningen av kumulativa effekter en viktig del. En kumulativ (adderad) effekt kan definieras som hur en planerad verksamhet - i detta fall en områdesplan med exploatering av exempelvis bebyggelse, infrastruktur av olika slag-lik som skidliftar tillsammans med andra pågående, tidigare och framtida verksamheter sammantaget påverkar renskötseln och samebys markanvändning. Många kumulativa effekter ger sammantaget ett mer fragmenterat renbrukslandskap, som i förlängningen kan leda till förändringar i renens beteendemönster (Nilsson m.fl. 2015). I analysen av kumulativa effekter har störning från befintlig infrastruktur, och andra verksamheter beaktats. Vald storlek på störningszonen redovisas i kapitel 5.8. tabell 1. Vad gäller skogsbruk och rovdjur finns inga direkta störningszoner att förhålla sig till utan det betraktas som en slags mer eller mindre påtaglig bakgrundsstörning. Dessutom tillkommer ytterligare en bakgrundsstörning i form av pågående klimatförändringar.

De kumulativa effekterna av pågående verksamheter i nuläget illustreras av den väv som träder fram i figur 28. Även om störningszonerna inte alla gånger överensstämmer med de faktiska förhållandena på marken är det ett gott verktyg för

att få en uppfattning om vad nya projekt innebär för ett område samt hur komplex omgivningspåverkan är i form av kumulativa effekter.

Figur 28. Samtliga störningszoner. Viktigt att ha i beaktning vid tolkning av figuren är att diffusa störningskällor som skogsbruk och rovdjur inte åskådliggörs.

Planområdet är i dagsläget högexploaterat och störningskällor finns främst i form av bebyggelse och infrastruktur kopplat till besöksnäringen och skidområdet. Av detta bedöms störningen från vandringsleder som den mest dominerande störningen. Denna störning kan förstärkas med koppling till utveckling av bebyggelse och annan infrastruktur. Vandringsleder och dess användning är en störningskälla som har ett ringa markanspråk inom planområdet men som samtidigt når sin geografiska kulmen strax utanför planområdet kring Svansjön. Därför får också denna störningskälla en större påverkan sammantaget med en större spännvidd än vid första anblick. Även om en stor del av det ökade besökarantalet till området koncentreras till centrala Hamra så kan en förstärkning av de kumulativa effekterna inte förbises utifrån ett intensifierat rörligt friluftsliv. Sådana förstärkta effekter kan i ett worst case scenario lokalt leda till en ökad fragmentering och merarbete för renskötaren.

Större sammanhängande områden är generellt mycket viktiga för renskötseln då det ger förutsättning för ett bete som kräver mindre bevakning och skötsel av renen. I ett scenario med kumulativa effekter där en tillräckligt stor ökning av vandringsledningarnas användning ses, skulle detta också medge en viss påverkan på flytt och flyttleder liksom uppkomsten av flaskhalsar i renbrukslandskapet. Detta kan i sin tur leda till en komprimering av markerna till den grad att rensens möjlighet att använda dessa effektivt begränsas märkbart. Det ska dock understrykas att sådan påverkan bedöms vara relativt lokal och koncentrerad till området kring Svansjön där markanvändandet i det rörliga friluftslivet, avklingar snabbt i relation till avståndet från Hamra centrum och planområdet.

6.2.1 KUMULATIVA EFFEKTER - FRAMTIDSPERSPEKTIV

Den framtida utvecklingen i området pekar i nuläget mot ökade investeringar och projekt med koppling till turismen och ny bebyggelse. I en rapport från *Etour* görs en uppskattning som belyser kopplingen mellan utbyggnader och ett ökat antal besökare i besöksdestinationer i fjällmiljö. Exempelvis pekar rapporten på att omkring 52 procent av gästnätterna innebär en person i skidlift, att 12 procent av gästnätterna innebär en person i längdspåren, 7 procent av gästnätterna innebär en person på skoterlederna, 32 procent av gästnätterna på cykel eller till fots på lederna och 9 procent av gästnätterna på cykel eller till fots utanför leder. Det finns dock inget säkert sätt att omsätta sådana uppgifter till en tydlig omfattning i fråga om störningar. Samtidigt är detta ett viktigt aspekt och bidragande faktor i den samlade störningsbilden. Mer specifikt kommer detaljplanens bidrag i form av människor i området begränsas till liftsystemet vintertid. Till detta kommer dock potentialen finnas för ca 275 personer fler människor kunna röra sig utanför liftområdet. Renskötare i området kommer därmed få fler faktorer att förhålla sig till när de bedriver renskötsel i området. Exempel på detta kan vara ökad biltrafik, ökat friluftsliv och ökad exploatering med medföljande barriäreffekter inom kvarvarande marker inom samebyn och dess betesområde. Bidraget som ett ökat antal besökare till området uppskattas till kumulativa effekter kan tänkas vara likartat även i scenarion där områden exploateras i exempelvis Funäsdalen tätort eller Röros. Till den påverkan som exploatering och som följd av detta – ett ökat antal besökare, finns också en rad osäkerhetsfaktorer. Detta kan kopplas till pågående klimatförändringar, habitatförluster, och den resurskris vi står inför globalt. Samtidigt görs mycket för att mildra negativa effekter och öka hållbarhet inom planering och exploatering, liksom markanvändning inom exempelvis skogsbruk och insatser för konsekvenser från ett förändrat klimat. I ett avsevärt förändrat klimat kanske inte heller skidturismen blir så betydande för området och mängden trafik skulle där kunna minska i stället för att öka. Oavsett i vilken riktning framtiden går kommer renskötare och renbrukslandskapet uppleva förändringar de kommande decennierna. För att möta dessa förändringar är biologisk mångfald och stora sammanhängande marker en förutsättning för rennäringens fortlevnad. En låg grad av störning i ett landskap ger möjlighet att nyttja flera platser för bete och fungerar som en försäkring i händelse av att ett område skulle försvinna (brand, exploatering etc.). Just detta, att ett sammanhängande renbrukslandskap utgör en slags försäkring i händelse av dåliga tider för renskötelsen, påverkas på ett eller annat sätt negativt av de flesta former av exploatering, men exploatering kan dock inkräkta på rennäringen i olika hög grad. Utifrån de effekter som analyserats, bedöms kumulativa effekter med grund i ett ökat besökarantal till området ha störst påverkan på rennäringen, med negativ påverkan på den fria strövningen i bete och flytt samt störningar vid kalvning som sammantaget innebär ökad stress på renskötaren samt potentiellt bortfall i samebyns produktion. I ett worst case scenario med en oförsiktig planering och exploatering är omöjliggörandet av renskötsel på lång sikt ett verkligt scenario.

7 SAMLAD BEDÖMNING

Påverkan på renskötelsen är till stor del beroende av vilka insatser som görs för att mildra negativa effekter i form av hantering av det koncentrerade rörliga friluftslivet som utövas i området kring Svansjön. En direkt påverkan kan också uppstå om markanvändning planeras på ett sånt sätt att fragmentering av renbrukslandskapet uppstår eller genom att värdefulla betes- kalvningsområden eller flyttleder påverkas till den grad att de inte längre är funktionella.

Den störning som kan uppstå med anledning av den planerade verksamheten (i drift), oavsett alternativ, bedöms vara störd betesro för renen och ett ökat stresspåslag för

renskötaren. Dels kopplat till ianspråktagande av mark, dels kopplat till en intensifiering av det rörliga friluftslivet. Mer folk i markerna kan leda till att renhjorden skingras över större ytor inom närliggande betesmarker och i förlängningen vandra in i icke önskvärda områden. I samman hanget är också en längre tidshorisont relevant där en rad osäkerhet finns vilka som kumulativa effekter kan medföra en ökad sårbarhet och minskad resiliens. Åtgärder som kan mildra eventuella negativ effekter följer som:

- Broar som förses med grindar
- Upplysningar kring fjällparkeringen vid svansjökläppsvägen som informerar besökaren om känsliga tider och områden.
- Dialoginsatser inför framtida planering och exploatering.

8 FORTSATT ARBETE

I anslutning till den fortsatta bearbetningen dels av planförslaget, dels i vidare planläggning bör det samrådas med samebyn mer ingående vilka skyddsåtgärder som kan minska negativ påverkan på renskötsel.

Möjligheten till att genomföra permanenta skyddsåtgärder kopplat till områdesplanens genomförande bedöms delvis vara lovande. Även om de delar med större förändringar i markanvändning är förlagda till centrala Hamra återstår att hantera ett ökat besökarantal. Detta är en nyckelaspekt som i sig inte går att förhandla bort då det är en grund till områdesplanens existensberättigande. Här kommer ett dialogarbete mellan exploatör och sameby som tydliggör samebyns markanvändning och dess behov vara viktig. Nedan följer en rad insatser som specifikt bedöms kunna minimera negativ påverkan på rennöringen som följd av planprogrammets genomförande:

- Informationsinsatser för att under känsliga perioder medvetandegöra besökare att beakta särskild varsamhet under känsliga perioder, exempelvis under kalvningsperiod.
- Omfördelning av besökare för att minska på trycket på markanvändning i utsatta områden.
- Insatser i kommande planläggning med syfte att upprätthålla funktionella samband liksom att kritiska passager i renbrukslandskapet alltid beaktas.
- Om möjligt utforma planeringen i samråd med rennöringen för att hantera befintlig och potentiell problematik inom utsatta områden.
- Sänka hastigheter på vägar där renar passerar.
- Vid markpåverkan återplantera växter som förekommer naturligt på platsen.
- Utrusta broar och liknande passager med grindar.
- Genomföra inventering av lämningar kring bland annat boplatser, mjölkgropar med mera för att undvika framtida intrång.

9 KÄLLFÖRTECKNING

Burdge, R. (2003). Benefiting from the practice of social impact assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(3), 225-229. doi:<https://doi.org/10.3152/147154603781766284>

Härjedalens kommun. (2010-05-28). *Fördjupad översiktsplan för Tänndalen, Härjedalens kommun, Jämtlands län*. Härjedalens kommun.

Härjedalens kommun. (2020-06-22). *Översiktsplan Härjedalens kommun*. Härjedalens kommun.

- Härjedalens kommun. (den 06 06 2022). *Plus för både befolkningsökning och flyttnetto i Härjedalen*. Hämtat från <https://www.herjedalen.se/nyhetsarkiv/nyhetsarkiv/nyheter/2022-03-08-plus-for-bade-befolkningsokning-och-flyttnetto-i-harjedalen.html>
- Mattisson, J., Persson, J., Karlsson, J., & Andrén, H. (2007). *Erfarenheter från försökatt minska rovdjursangrepp på ren*. Viltskadecenter.
- Nilsson, R., Lauritz, L., & Blom, A. (2015). *Kumulativa konsekvenser för rennäringen. En beskrivning av hur kumulativa konsekvenser för rennäringen kan presenteras med exempel från Gabna och Laevas samebyar*.
- Peter Fredman, Sandra Wall Reinius, Klas Sandell, Christine Lundberg, Maria Lexhagen, Bosse Bodén och Annika Dahlberg. 2014. *Besök och besökare i fjällen*. Etour
- Sametinget. (den 06 06 2022). *Ruvhten sijte*. Hämtat från Sámediggi: <https://www.sametinget.se/8832>
- Skarin, A., & Åhman, B. (2014). Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective. *Polar Biology*, 37, 1041-1054.
- Skogsstyrelsen. (2014). *Skog och ren*. Projektet Kompetensutveckling Skogsbruk och Rennäring.
- SMHI. (u.d.). *Rennäringen klimatanpassas, Vilhelmina norra sameby*. Hämtat den 2022-05-19 från <https://www.smhi.se/klimat/klimatanpassa-samhallet/exempel-pa-klimatanpassning/rennaringen-klimatanpassas-vilhelmina-norra-sameby-1.117327>
- Svenska samernas riksförbund. (2011). *Samisk markanvändning och MKB*.
- Tillväxtverket. Hämtat 2022-06-06). *Turismstatistik*. Hämtat från Tillväxtdata: <https://tillvaxtdata.tillvaxtverket.se/statistikportal#page=72b01aa0-1d4a-425c-8684-dbce0319b39e>
- Wikipedia. Hämtat 2022-06-06). *Tännaldalen*. Hämtat från <https://sv.wikipedia.org/wiki/T%C3%A4nnaldalen>